

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Analýza potencionálních faktorů dlouhodobého
hospodářského růstu ČR**

**Analysis of potential factors of long-term economic
growth in the Czech Republic**

Jan Halbych

Plzeň 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Analýza potencionálních faktorů dlouhodobého hospodářského růstu ČR“

vypracoval/a samostatně pod odborným dohledem vedoucí/vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 22. dubna 2024

v. r. *Jan Halbych*

Zásady pro vypracování práce

1. Uveďte teoretická východiska krátkodobého a dlouhodobého ekonomického růstu.
2. Pomocí vybraných makroekonomických ukazatelů popište makroekonomickou situaci české ekonomiky po roce 1989 do současnosti včetně možných příčin ekonomického růstu nebo poklesu.
3. Analyzujte potencionální faktory dlouhodobého hospodářského růstu ČR.
4. Navrhněte možná opatření v oblasti hospodářské politiky podporující dlouhodobý ekonomický růst české ekonomiky.

Studijní program

Informační management

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce Ing. et Ing. Miloši Novému za vedení, odborné připomínky, rady a věnovaný čas. Další poděkování patří mé rodině za podporu při studiu.

Obsah

Úvod	6
1 Teoretická východiska krátkodobého a dlouhodobého ekonomického růstu ...	8
1.1 Hrubý domácí produkt	9
1.2 Hranice produkčních možností	9
1.3 Agregátní poptávka a nabídka.....	11
1.4 Posun agregátní poptávky (poptávkové šoky)	12
1.5 Posun agregátní nabídky (nabídkové šoky)	13
1.6 Makroekonomická rovnováha v modelu AD-AS	14
1.7 Hospodářské cykly	18
1.8 Zdroje dlouhodobého ekonomického růstu.....	19
2 Makroekonomický vývoj české ekonomiky po roce 1989	21
2.1 Proces transformace československé ekonomiky	22
2.2 Vývoj základních makroekonomických ukazatelů	23
2.3 Vstup České republiky do Evropské unie a jeho dopady na domácí makroekonomický vývoj	31
2.4 Globální finanční a ekonomická krize a její dopady na makroekonomický vývoj České republiky	32
2.5 Důsledky covidové pandemie a současný stav vývoje české ekonomiky.....	34
3 Analýza potencionálních faktorů dlouhodobého hospodářského růstu ČR....	36
3.1 Demografický vývoj v České republice	37
3.2 Vzdělání	40
3.3 Infrastruktura.....	43
3.4 Zahraniční investice	46
3.5 Výzkum, vývoj a inovace.....	49

4	Návrhy opatření v oblasti české hospodářské politiky podporující dlouhodobý ekonomický růst.....	53
4.1	Vzdělávání.....	53
4.2	Dopravní infrastruktura.....	54
4.3	Stavební zákon.....	55
4.4	Past středního příjmu.....	56
4.5	Veřejný rozpočet.....	57
4.6	Monetární politika.....	58
	Závěr.....	60
	Seznam použitých zkratk.....	63
	Seznam použitých zdrojů.....	64
	Seznam obrázků.....	70
	Abstrakt	
	Abstract	

Úvod

Dlouhodobý hospodářský růst a ekonomická prosperita je v polické či společenské oblasti značně významným tématem. Pokud jde o hospodářský vývoj, na jeho příznivém vývoji a ekonomickém blahobytu země má zájem prakticky každý obyvatel. To, jak země po ekonomické stránce prosperuje, se přímo či nepřímo dotýká života každého z nich. Dlouhodobý hospodářský růst je klíčový pro životní úroveň, která vyjadřuje, v jaké kvantitě a kvalitě jsou uspokojovány lidské potřeby. V chudých zemích je rovněž obecně v mnohem větší míře ohrožena politická stabilita než v bohatých, ať už se jedná o hrozbu politických či vojenských převratů, disfunkce právního systému nebo horší právní vymahatelnosti. Prostředí, kde je ohroženo bezpečí a právní řád, nevytváří dobré podmínky pro život obyvatel.

Cílem této bakalářské práce bude navrhnout možná opatření v oblasti hospodářské politiky, která podporují a která jsou přínosná pro dlouhodobý ekonomický růst české ekonomiky. Prostředkem k tomu bude analýza potencionálních faktorů dlouhodobého hospodářského růstu, ta bude spočívat v definování a rozboru dostupných zdrojů dlouhodobého ekonomického růstu v teoretické i praktické rovině.

Práce bude rozdělena do čtyř hlavních částí. První bude představovat teoretický rámec pro objasnění základních makroekonomických veličin, pojmů a ekonomických východisek, díky kterým lze představit a vysvětlit krátkodobý a dlouhodobý ekonomický růst, popsat vzájemné rozdíly mezi nimi nebo které umožňují sledovat makroekonomický vývoj v čase. Pro následný praktický výzkum potencionálních faktorů a zdrojů ekonomického růstu v ČR je nejprve zapotřebí objasnit tato výchozí témata.

Druhá část se bude zabývat makroekonomickým vývojem české ekonomiky od roku 1989, to znamená od sametové revoluce a porevolučního období až do současnosti. Toto více než třicetileté období, které bylo v průběhu plně jisté dynamiky. Stěžejní byl proces ekonomické transformace, během kterého došlo k přeměně centrálně plánované ekonomiky na tržní, následovaly hospodářské vzestupy a poklesy, globální finanční a hospodářská krize v roce 2008 nebo covidová pandemie v roce 2020. Nejen tyto události byly pro průběh hospodářského vývoje zásadní. Pro zkoumání makroekonomického vývoje budou využity zejména data Českého statistického úřadu (ČSÚ).

Ve třetí části bude následovat samotná praktická analýza zdrojů ekonomického růstu v České republice. Bude obsahovat výčet konkrétních činitelů, na kterých dlouhodobý hospodářský růst stojí, s rozbohem, jak si Česká republika v jednotlivých oblastech vede. Součástí této části bude také porovnávání daného stavu s jinými zeměmi.

Poslední čtvrtá část bude již zaměřena na návrhy v oblasti hospodářské politiky. Na základě teoretických poznatků a praktické analýzy současného stavu budou vyvozeny a představeny konkrétní legislativní doporučení, které jsou z hlediska dlouhodobého hospodářského růstu žádoucí.

V práci budou využity metody analýzy, indukce a komparace.

1 Teoretická východiska krátkodobého a dlouhodobého ekonomického růstu

Adam Smith ve svém Pojednání o podstatě a původu bohatství národů z roku 1776 líčí hypotetický zlatý dávnověk, který představuje počátek lidských dějin. V této rané etapě dějin byl lidský život v jistém smyslu jednodušší. Mnoho statků, které jsou dnes považovány za vzácné a se kterými je nutno hospodařit, bylo tehdy volných. Pro ekonomický růst byl důležitý pouze faktor práce. Existenci všech ostatních výrobních faktorů, které jsou dnes rozlišovány (půda, kapitál, technologie), bylo možné zcela zanedbat. Adam Smith popisuje věk, kdy půda byla volně dostupná a kdy ještě nebylo možno hovořit o existenci kapitálu, natož o existenci technologií. Hypotetické ceny produktů byly tehdy přímo úměrné množství práce potřebné k jejich výrobě. Jestliže například ulovit mamuta vyžadovalo čtyřnásobné pracovní nasazení než ulovit jelena, pak byl mamut čtyřikrát dražší než jelen (Samuelson & Nordhaus, 1995, s. 854).

S růstem populace a hustoty zalidnění však docházelo k postupnému osidlování veškeré půdy, a ta se tak začala stávat vzácným statkem. Začalo se rodit soukromé vlastnictví. Při dalším přírůstku obyvatel v takové situaci vstupuje do hry zákon klesajících výnosů. Ten říká, že pokud jsou přidávány postupně další dávky některých vstupů, a přitom ostatní vstupy zůstávají nezměněné, výsledný výstup bude mít stále menší přírůstky. Jinými slovy, jakmile množství půdy a jiné případné faktory zůstávají neměnné, bude mít výsledná produkce s narůstajícím počtem pracovníků stále menší přírůstky. Pokud má ekonomický růst dále pokračovat, musí nutně v takovém stavu začít proces zvyšování míry efektivnosti výrobních procesů. Typicky příchod nástrojů či vynálezů usnadňujících práci, rozvoj technologií. Pokud je objeven způsob, jak za jednu hodinu vykonat stejnou práci, která normálně trvá dvě hodiny, hovoří se o růstu produktivity práce (Samuelson & Nordhaus, 1995, s. 33).

Smyslem této teoretické části práce bude představit základní makroekonomické pojmy, pomocí kterých lze sledovat a hodnotit makroekonomický vývoj a ekonomický růst, uvést teoretická východiska pro krátkodobý i dlouhodobý ekonomický růst, a nakonec tyto dva typy ekonomického růstu porovnat a poukázat na vzájemné odlišnosti mezi nimi.

1.1 Hrubý domácí produkt

Základním a nejsledovanějším makroekonomickým ukazatelem, který vyjadřuje úroveň ekonomického blahobytu dané ekonomiky, je hrubý domácí produkt (HDP). „HDP je tržní hodnota všech finálních statků vyrobených v ekonomice za dané časové období.“ (Mankiw, 1999, s. 471). Finální statek znamená, že je určen ke konečné spotřebě. Časovou jednotkou bývá typicky jeden rok. HDP je možné vyjádřit jako celkový součet výdajů v dané ekonomice. Ty mohou být různého druhu. Domácnost platí například za oběd v restauraci, podnik buduje novou výrobní halu, vláda nakupuje nová letadla pro armádu nebo zahraniční subjekt platí za dodávku zboží domácí produkce. HDP se skládá ze čtyř základních výdajových složek, a to: spotřeba (výdaje domácností – C), investice (výdaje na kapitálové vybavení, stroje, zařízení, budovy – I), vládní výdaje (G) a čistý export (rozdíl mezi vývozem a dovozem – NX). Vyjádřeno pomocí rovnice platí: $HDP = C + I + G + (X - M)$ (Mankiw, 1999, s. 471–475).

Hrubý domácí produkt může být rovněž vyjádřen jako součet přidaných hodnot každého podnikového subjektu ve výrobním procesu. Přidaná hodnota je rozdíl mezi tržní cenou výrobku či služby a vstupními náklady. Vstupními náklady jsou typicky například ceny meziproductů nakoupených u jiných subjektů za účelem dalšího zpracování nebo výroby finálního statku (Frank & Bernanke, 2003, s. 453).

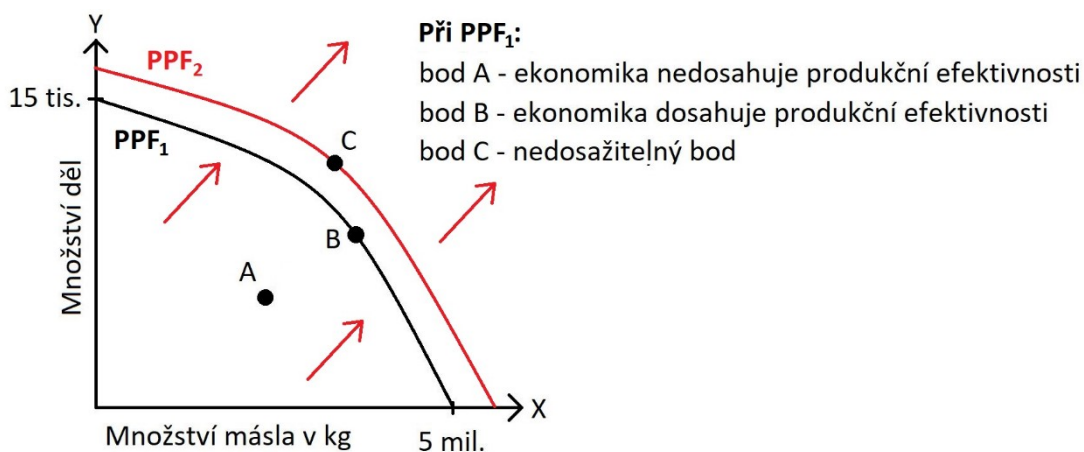
Pokud HDP během let roste, musí platit, že se zvyšuje reálná produkce zboží a služeb nebo rostou jejich nominální ceny. Pro správnou analýzu a pochopení změn a vývoje v ekonomice je žádoucí tyto dva faktory od sebe oddělit. Cílem je totiž určit, jak moc se zvyšuje produkce bez vlivu nominálního růstu cen – tzn. určit růst reálného HDP. „Reálný HDP je produkce zboží a služeb ohodnocená stálými cenami.“ (Mankiw, 1999, s. 477). Nominální HDP je oproti tomu v cenách aktuálních. Při analýze ekonomického vývoje v průběhu let je tedy důležité sledovat reálný HDP – sledovat změnu produkce bez ohledu na změnu cenové hladiny (Mankiw, 1999, s. 475–477).

1.2 Hranice produkčních možností

Omezenost a vzácnost zdrojů nutí lidi vybírat a volit mezi dostupnými alternativami jejich využití. Lidé jednoduše nemohou mít vše, na co si vzpomenou. Nikde na světě není nabídka statků tak velká. Musí vybírat, určovat priority, volit věci na úkor jiných. Pro

ilustraci této problematiky může posloužit následující příklad zjednodušené ekonomiky, ve které se vyrábí pouze děla a máslo. V základu jsou dvě extrémní možnosti. Soustředit veškeré dostupné výrobní faktory v této ekonomice na výrobu děl a vzdát se tím výroby másla, nebo obráceně. A mezitím se nachází nespočet kombinací, kdy ekonomika může vyrobit určitý počet děl a určité množství másla. Tuto rozhodovací situaci můžeme snadno znázornit graficky. Pokud se v grafu na osu x nanese množství jednoho vyráběného statku (děl), na osu y množství druhého (másla) a ze všech možných kombinací se vytvoří spojitá křivka, vznikne hranice produkčních možností. „Hranice produkčních možností (PPF) zobrazuje největší možná množství statků, která mohou být v ekonomice při daném množství použitelných vstupů a daných znalostí technologií vyrobena.“ (Samuelson a Nordhaus 2013, s. 9–10). Na obrázku 1 je znázorněna výchozí křivka PPF₁ spolu se třemi body. V bodě A se ekonomika nachází pod úrovní produkční efektivnosti, bod B leží na hranici produkčních možností a bod C je při dané úrovni výrobních faktorů nedosažitelný. Tento bod se může stát dosažitelným v případě, že by úroveň výrobních faktorů vzrostla a křivka hranice produkčních možností by se posunula vzhůru (PPF₂). (Samuelson & Nordhaus, 2013, s. 9–10).

Obr. 1: Hranice produkčních možností (PPF)

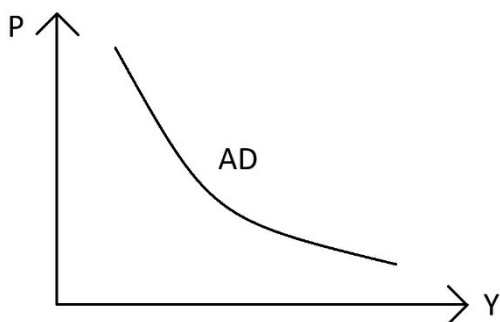
Zdroj: Samuelson a Nordhaus (2013, s. 11)

Pomocí hranice produkčních možností lze také ilustrovat v ekonomii důležitý pojem nákladů obětovaných příležitosti. Tímto pojmem se rozumí náklady nejvíce hodnotné alternativy, když se jednotlivec nebo společnost rozhoduje a volí jednu možnost na úkor

jiných. Jedná se tedy o hodnotu oběti pro dané rozhodnutí. Na předchozím uvedeném příkladu platí, že pokud ekonomika zvýší produkci děl o množství Y , musí při dané úrovni vstupů a technologie snížit produkci másla o množství X . Toto množství másla X vyjadřuje náklady obětované příležitosti tohoto rozhodnutí zvýšit produkci děl (Samuelson & Nordhaus, 2013, s. 13).

1.3 Agregátní poptávka a nabídka

Obr. 2: Agregátní poptávka

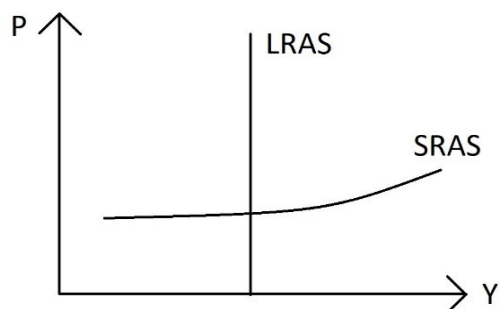

Zdroj: Samuelson & Nordhaus (2013, s. 436)

Agregátní poptávkou (AD) se nazývá křivka vyjadřující, jaké celkové množství produktu jsou spotřebitelé, firmy, vláda nebo zahraniční subjekty ochotny nakoupit při dané cenové hladině. Při grafickém znázornění na obrázku 2 se na osu x nanese poptávané celkové množství produktu Y a na osu y cenová hladina P . Křivka agregátní poptávky je klesající (Mankiw, 1999, s. 663).

Agregátní poptávku je také možné vyjádřit jako součet všech plánovaných (očekávaných) výdajů v ekonomice na finální statky. To znamená suma spotřeby (C), investic (I), vládních nákupů (G) a čistého exportu (NX). Agregátní poptávku lze tím pádem zapsat jako rovnicí $AD = C + I + G + NX$ (Frank & Bernanke, 2003, s. 620–621).

Obr. 3: Agregátní nabídka v krátkém a dlouhém období

Zdroj: Samuelson & Nordhaus (2013, s. 593)

Agregátní nabídkou (AS) se nazývá křivka vyjadřující, jaké celkové množství produktu jsou podniky ochotny vyrábět a prodávat při dané cenové hladině. Při grafickém znázornění na obrázku 3 se na osu x nanese nabízené celkové množství produktu Y a na osu y cenová hladina P . V případě agregátní nabídky (AS) je však nutno rozlišovat mezi agregátní nabídkou v krátkém období (SRAS) a agregátní nabídkou v dlouhém období (LRAS). To proto, že v krátkém

období mají podniky fixní náklady, zatímco v dlouhém období je dostatek času na přizpůsobení všech nákladů. Ty pak tím pádem jsou již pružné. Agregátní nabídka v krátkém období je rostoucí křivka, v extrémním případě vodorovná. V dlouhém období je zcela svislá a je totožná s potenciálním produktem, který udává maximální dlouhodobě udržitelnou úroveň produktu, aniž by docházelo ke zvyšování míry inflace (Frank & Bernanke, 2003, s. 693; Samuelson & Nordhaus, 2013, s. 589–590).

1.4 Posun agregátní poptávky (poptávkové šoky)

Změny vedoucí k posunu agregátní poptávky jsou nazývány poptávkovými šoky. Typicky k poptávkovým šokům dochází v případě, kdy se při stejné cenové hladině změní celkové poptávané množství. Agregátní poptávka může buď růst, nebo klesat podle toho, zda daná změna způsobí nárůst výdajů ekonomických subjektů, nebo naopak pokles. Růst agregátní poptávky znamená její posun v grafu severovýchodním směrem (doprava nahoru) a způsobuje ho pozitivní poptávkový šok. Příklady poptávkových šoků v rámci různých ekonomických modelů jsou znázorněny na obrázcích 5, 6 a 7. Pokles naopak znamená posun jihozápadním směrem (doleva dolů) a je způsoben negativním poptávkovým šokem. Konkrétně se může jednat o růst či pokles ekonomických očekávání, růst či pokles objemu vládních nákupů, oživení či oslabení v zahraničí, zvýšení či snížení úrovně bohatství, daňové zátěže osobních důchodů v dané zemi nebo posílení či oslabení měny v zahraničí (Technická univerzita v Liberci, 2014).

Dle profesora Nicholase Gregoryho Mankiwa lze pro analýzu křivky agregátní poptávky a jejích posunů aplikovat kvantitativní teorii peněz. Tato teorie říká, že součin nominální peněžní zásoby a rychlosti oběhu peněz je roven součinu cenové hladiny a množství produktu. Pokud je tento vztah vyjádřen rovnicí, platí $M * V = P * Y$, kde M je zásoba (množství) peněz v ekonomice, V je rychlost oběhu peněz (počet transakcí za jednotku času), P je cenová hladina a Y je množství produktu. Agregátní poptávku je možné vyjádřit jako všechny možné kombinace cenové hladiny (P) a celkového množství produktu (Y), jedná se tedy o pravou stranu rovnice. Předpokladem ustálené agregátní poptávky je konstantní hodnota peněžní zásoby (M) a konstantní hodnota rychlosti oběhu peněz (V). Pokud tedy kdykoli dojde buď ke změně peněžní zásoby, nebo změně rychlosti oběhu peněz v ekonomice, má to přímý vliv na agregátní poptávku. Pakliže se například změní nabídka peněz v ekonomice při stejné rychlosti oběhu peněz, změní se dle rovnice

kvantitativní teorie peněz i možné kombinace cenové hladiny a celkového produktu a dojde tak k posunu křivky agregátní poptávky. Změna nominální peněžní zásoby může být tím pádem dalším příkladem poptávkového šoku. Pokud se součin peněžní zásoby a rychlosti peněz sníží, musí se nutně snížit i hodnota součinu cenové hladiny a celkového množství produktu a agregátní poptávka se posouvá vnitřním směrem doleva (klesá). V opačném případě by se posouvala vnějším směrem doprava a jednalo by se o růst (Mankiw, 1999, s. 596; Mankiw, 2003, s. 242-244).

1.5 Posun agregátní nabídky (nabídkové šoky)

Podobně i v případě agregátní nabídky dochází k posunům. Existují faktory, které ovlivňují její polohu. Jedná se o nabídkové šoky. Rozlišují se dva základní druhy nabídkových šoků: nominální a reálné. Nominální nabídkové šoky znamenají růst či pokles nákladů podniků na výrobu, to znamená výše mezd, daňových sazeb, zákonných odvodů nebo cen surovin a energií. Jako význačný nominální nabídkový šok lze pro příklad uvést ropné dva šoky v sedmdesátých letech 20. století, kdy státy OPEC omezily těžbu ropy z geopolitických důvodů a způsobily tak skokový nárůst ceny této komodity. Reálné nabídkové šoky jsou spojeny se změnou produktivity práce nebo se změnou množství výrobních faktorů (může se jednat typicky o změny kapitálových zásob, přírůstek či úbytek obyvatelstva zapojeného do pracovního procesu nebo změny technologického pokroku) (Technická univerzita v Liberci, 2014).

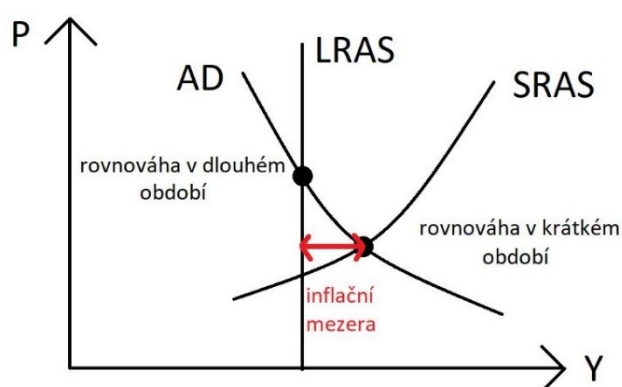
Pro charakteristiku nabídkových šoků je ovšem zapotřebí brát v potaz odlišnost křivek agregátní nabídky v krátkém a dlouhém období. Když má křivka agregátní nabídky v krátkém období rostoucí tvar, může pohybovat všemi směry. Křivku SRAS tak ovlivňují faktory jak nominální, tak i reálné. V případě zvýšení celkového objemu produkce při snížení úrovně cenové hladiny (konkrétně se může jednat o technologický růst při snižování cen energií) se křivka SRAS posouvá v grafu jihovýchodním směrem (doprava dolů), jedná se o pozitivní nabídkový šok, a SRAS roste. Obráceně by se posouvala v grafu severozápadním směrem (doleva nahoru), jednalo by se o negativní nabídkový šok, a klesala by. Avšak agregátní nabídka v dlouhém období je vertikální a pohybuje se v grafu pouze buď západním směrem (doleva), nebo východním směrem (doprava). LRAS ovlivňují pouze reálné faktory. Pokud nastane růst produktivity práce nebo množství výrobních faktorů, agregátní nabídka, respektive potenciální produkt, se posune

východním směrem doprava (roste) a v opačném případě západním směrem doleva (klesá) (Hynková, 2014).

1.6 Makroekonomická rovnováha v modelu AD-AS

Situaci, kdy na trhu panuje všeobecná spokojenost – jak na straně nabízejících subjektů, tak na straně poptávajících subjektů, nazýváme makroekonomickou rovnováhou. Tu znázorňuje obrázek 4. Při ní nemají ekonomické subjekty důvod měnit svá rozhodnutí

Obr. 4: Makroekonomická rovnováha

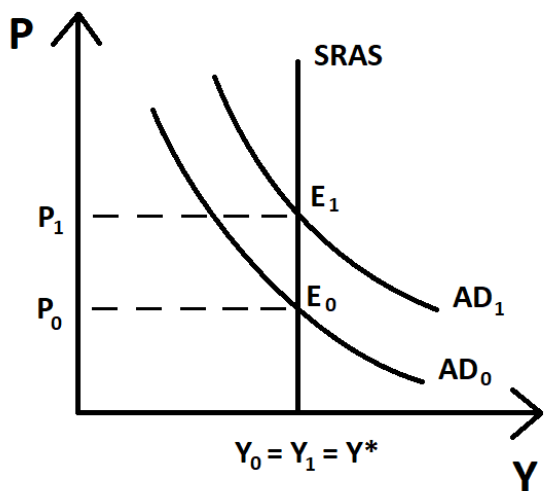

Zdroj: Mankiw (1999, s. 671–672)

ohledně nabízeného či poptávaného celkového množství produktu a úrovně cenové hladiny. Jedná se o průtnutí agregátní poptávky (AD) a agregátní nabídky (AS) při rovnovážné cenové hladině a rovnovážném produktu. Jelikož se však v případě agregátní nabídky rozlišuje mezi krátkým a dlouhým obdobím, křivka SRAS má zcela odlišnou podobu než LRAS, je třeba rovněž důsledně rozlišovat makroekonomickou rovnováhu v krátkém období a v dlouhém období. Makroekonomická rovnováha v krátkém období vyjadřuje průsečík křivek agregátní poptávky a agregátní nabídky v krátkém období a makroekonomická rovnováha v dlouhém období naopak průnik agregátní poptávky a agregátní nabídky v dlouhém období. Pokud je mezi rovnováhou v krátkém a dlouhém období rozdíl, hovoří se o recesní nebo inflační mezeře podle toho, zda je skutečný produkt menší nebo větší než potenciální produkt (Technická univerzita v Liberci, 2014).

Pro makroekonomickou rovnováhu existuje několik různých pojetí. Dvě základní tvoří pojetí klasické a pojetí keynesiánské. V klasickém modelu, viz obrázek 5, se rovnováha

Obr. 5: Klasický model

při vzrůstu AD vzroste P, Y nevzroste

Zdroj: Kotlánová & Turečková (2017)

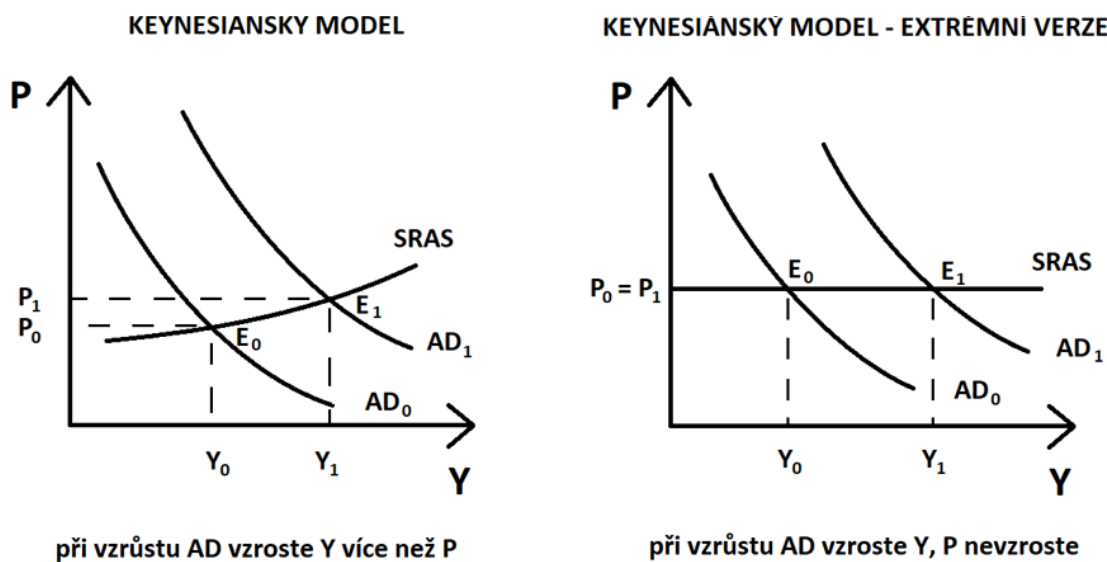
růstu či poklesu, vzniká nový bod rovnováhy, a to v průsečíku nové agregátní poptávky (AD_0 , respektive AD_1) a stávající agregátní nabídky. V popisovaném případě při změně agregátní poptávky mají ceny tendenci se rychle přizpůsobit, což umožňuje snadný návrat do původního rovnovážného stavu. Klasický model tak chápe ekonomiku jako vnitřně stabilní (Hynková, 2014; Kotlánová & Turečková, 2017).

Novější keynesiánský model na obrázku 6 naopak nahlíží na ekonomiku jako na samostatně nestabilní systém. Ve výchozím stavu leží bod rovnováhy pod úrovní potenciálního produktu, kdy ekonomika vykazuje produkční mezeru. Tu je zapotřebí pomocí státních intervencí do ekonomiky odstranit. Keynesiánský model navíc oproti klasickému pracuje s cenovou nepružností a umělé zvyšování agregátní poptávky chápe jako přínosné v důsledku předpokladu, že růst AD zvýší více produkt nežli cenovou hladinu. Keynesiánství tedy klade důraz na zvyšování agregátních výdajů, aby se makroekonomická rovnováha mohla dostat na potenciální produkt. Je možné se též setkat s keynesiánským modelem v extrémní verzi, dle kterého jsou ceny absolutně nepružné,

nachází ve výchozím stavu v průsečíku agregátní poptávky (AD) a agregátní nabídky v krátkém období (SRAS), která je vertikální a totožná s agregátní nabídkou v dlouhém období (LRAS), tedy s potenciálním produktem. Klasický model pracuje s předpokladem vysoké pružnosti cen, které se v ekonomice dobře přizpůsobují v případě, kdy dojde k vychýlení z rovnováhy a nevzniká tak tím pádem rozdíl mezi krátkým a dlouhým obdobím. Pakliže se agregátní poptávka posune v důsledku jejího

tedy fixní. Křivka SRAS je v takovém případě horizontální a výsledný produkt určuje čistě agregátní poptávka (Hynková, 2014; Kotlánová & Turečková, 2017).

Obr. 6: Keynesiánský model a Keynesiánský model v extrémní verzi

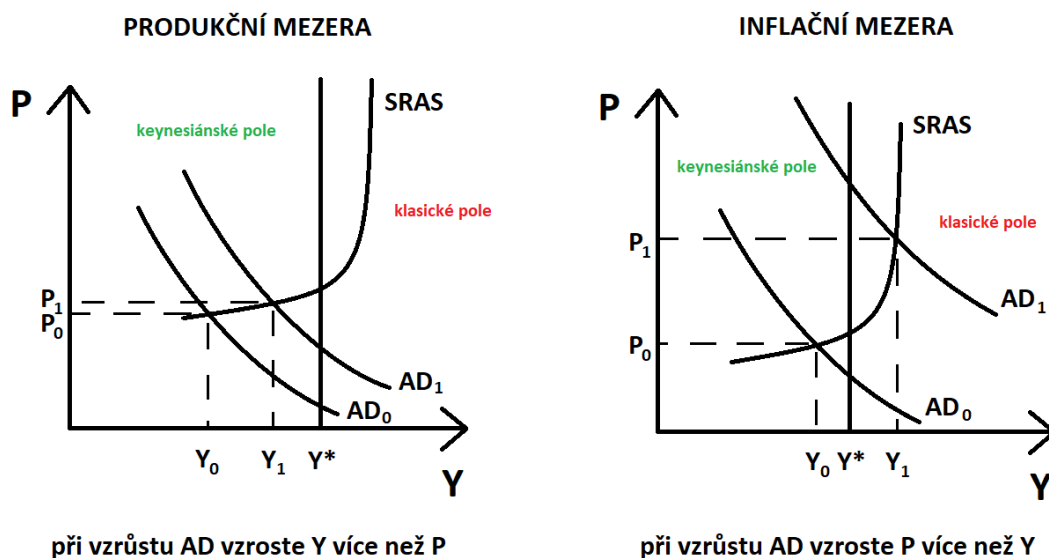

Zdroj: Kotlánová & Turečková (2017)

Nakonec existuje tzv. neokeynesiánský model znázorněný na obrázku 7, který je založený na kompromisu mezi klasickým a keynesiánským. Agregátní nabídka v dlouhém období (LRAS), respektive potenciální produkt, rozděluje graf tohoto modelu na dvě části: keynesiánské pole (na levé straně od LRAS), které je charakteristické cenovou nepružností a růst AD zvyšuje více produkt nežli cenovou hladinu, a klasické pole (na pravé straně od LRAS), kde je situace opačná (Hynková, 2014).

Obr. 7: Neokeynesiánský model

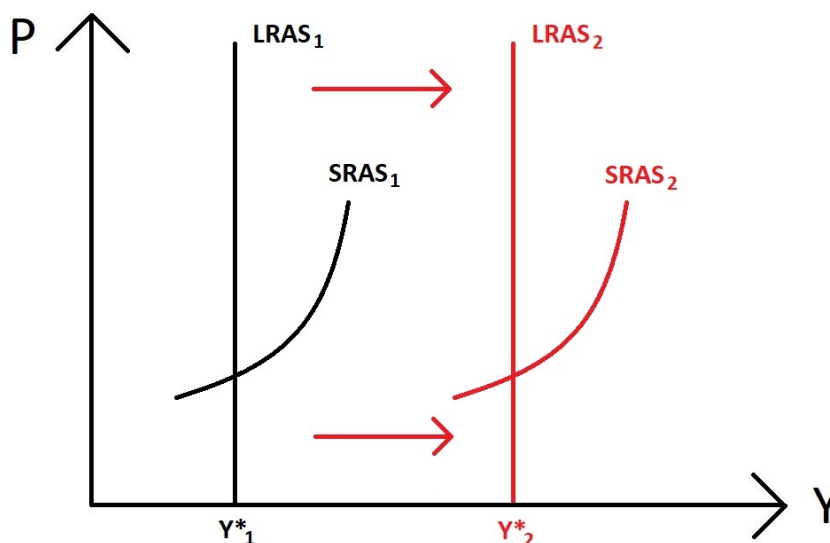

Zdroj: Hynková (2014)

Výše uvedené grafy jednotlivých modelů makroekonomické rovnováhy umožňují snadněji pochopit samotný princip hospodářského růstu. V krátkém období platí, že v závislosti na modelu může růst agregátních výdajů pomoci ekonomiku stimulovat a podpořit tak hospodářský růst. Nikoli ovšem v dlouhém období. Agregátní nabídka v dlouhém období, tedy potenciální produkt, je vždy svislá vertikála a vzhledem k této vlastnosti růst agregátní poptávky v delším časovém horizontu výsledné množství vyrobené produkce nijak neovlivní.

Z těchto makroekonomických charakteristik je možné vyvodit, že pokud například vládní činitelé v dané zemi usilují o stimulaci ekonomiky zvyšováním objemu vládních nákupů, transferů, vyvoláváním příznivých ekonomických nadějí motivujících k utrácení a ke spotřebě nebo devalvací měny pro vyšší export, mohou z krátkodobého hlediska tyto kroky pomoci ekonomiku „nakopnout“, ovšem při jejich soustavném uplatňování v dlouhodobém horizontu bude jediným důsledkem růst cenové hladiny. Pro podporu dlouhodobého ekonomického růstu je tedy třeba se zaměřit na zvýšení agregátní nabídky v dlouhém období, respektive na zvýšení potenciálního produktu, viz obrázek 8. Jinými slovy, skutečný dlouhodobý ekonomický růst je dán dlouhodobým růstem potenciálního produktu. Z tohoto předpokladu vychází celý zbytek této práce.

Obr. 8: Grafické znázornění ekonomického růstu

Zdroj: Kotlánová & Turečková (2017)

1.7 Hospodářské cykly

Již byly představeny rozdíly mezi teorií krátkodobého a teorií dlouhodobého hospodářského růstu. V rámci první jmenované je však vhodné se ještě zastavit u pojmu jménem hospodářské cykly. V dlouhém období se ekonomika nachází vždy na úrovni svého potenciálního produktu, ovšem v krátkém období se však ve většině případů nachází jinde (křivky agregátní nabídky v dlouhém a krátkém období jsou rozdílné). Může být nad, nebo pod svým potenciálním produktem. Toto kolísání ekonomiky kolem potenciálního produktu se nazývá hospodářské cykly. Při nich se rozlišují dvě základní fáze:

- recese, při které se ekonomika se svým reálným produktem posouvá pod svůj potenciální produkt, kdy dochází k omezování produkce a investic, hromadění zásob, poklesu příjmů, růstu nezaměstnanosti a poklesu spotřeby,

- expanze, při které je ekonomika a její reálný produkt nad úrovní potenciálního produktu, kdy naopak roste odbyt, zvyšuje se produkce, klesá nezaměstnanost, lidem se zvyšují příjmy a roste spotřeba.

Příčiny tohoto kolísání ekonomiky mohou ležet na straně agregátní poptávky, ale i agregátní nabídky, jinými slovy, může být způsobeno jak poptávkovými, tak i nabídkovými šoky (Jindra, 2010).

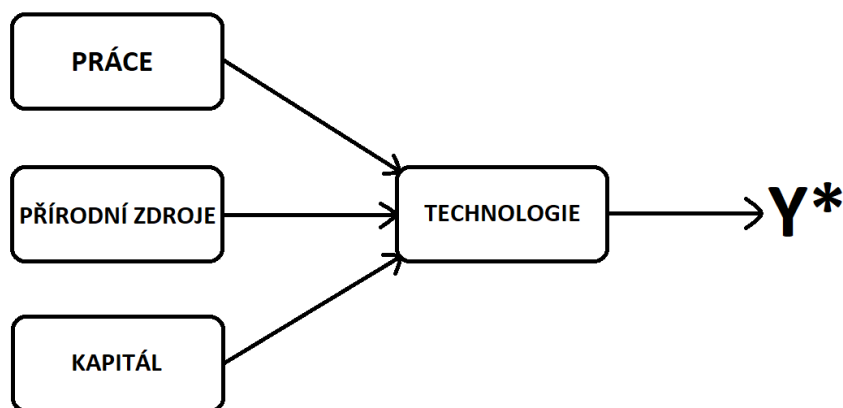
V praxi se pro sledování ekonomického vývoje sleduje zpravidla pouze reálný produkt. Pokud roste, hovoří se o expanzi, pokud klesá minimálně dvě po sobě jdoucí čtvrtletí, hovoří se o recesi. Pokud je recese dlouhodobá a pokles reálného produktu hluboký, používá se ještě zvláštní pojem deprese. Nejznámějším příkladem takové deprese je Velká hospodářská krize vyvolaná krachem na newyorské burze 24. října 1929, kdy po této události bylo několik dalších let poznamenáno silným propadem produkce téměř o třetinu a dvoucifernou mírou nezaměstnanosti v procentech. Dále v situaci, kdy reálný produkt neroste ani neklesá, se hovoří o stagnaci. Přesto, že se v reálném světě odchylky výsledného produktu od reálného většinou nesledují, je vhodné na teorii hospodářských cyklů připomenout rozdíl mezi změnami produktu v důsledku změny míry efektivity využití stávajících dostupných produkčních kapacit, kdy se jedná o krátkodobé cyklické kolísání, a v důsledku změny úrovně výrobních faktorů, respektive změny potenciálního produktu (Jindra, 2010).

1.8 Zdroje dlouhodobého ekonomického růstu

Růst potenciálního produktu je pevně spojen s výrobními faktory. To znamená, že při hledání zdrojů dlouhodobého ekonomického růstu je třeba zaměřit se právě na ně. Základními výrobními faktory, které se rozlišují, jsou práce, půda (přírodní zdroje), kapitál a technologie. Technologie mají ovšem v rámci těchto čtyř speciální význam v podobě „multiplikační“ role, jelikož umožňují násobit účinnost všech tří zbylých výrobních faktorů, umožňují jejich efektivnější využití. Aby došlo k růstu potenciálního produktu, musí se zvýšit množství výrobních faktorů, to znamená množství lidské práce, přírodních zdrojů či kapitálu nebo jejich produktivita díky novým technologiím či vzdělání. V prvním případě se hovoří o extenzivním růstu (kvantitativních změnách), ve druhém naopak o intenzivním růstu (kvalitativních změnách). Množství práce, přírodních zdrojů a kapitálu tak v kombinaci s úrovní dané technologie utváří potenciální produkt.

Vzájemné vazby mezi výrobními faktory a potenciálním produktem jsou názorněji vyjádřené na obrázku 9 níže.

Obr. 9: Schéma výrobních faktorů a jejich vlivu na potenciální produkt (Y^*)

Zdroj: Kotlánová & Turečková (2017)

V rámci zdrojů ekonomického růstu hraje v dané zemi také klíčovou roli politická stabilita a respektování lidských práv. V zemích, kde například hrozí státní převraty, kde je zvýšená míra korupce, kde je nefunkční soudní systém nebo obtížné vymáhání vlastnických či dalších práv, velmi výrazně klesá motivace k zakládání podniků a k domácím i zahraničním investicím obecně. Výrobní společnost kupříkladu nebude otvírat novou továrnu na pozemku v zemi, kde hrozí státní převrat a následné zabavení majetku, nebo pokud by si například nebyla jista smlouvou o jeho koupi a existovaly by pochybnosti, že půda patří ve skutečnosti někomu úplně jinému. V zemích, kde není dodržováno právo a kde není možné jeho dodržování ani řádně vymáhat, jsou celkově ohroženy jakékoli výrobní faktory, jež jsou základním předpokladem a základním stavebním kamenem ekonomického růstu (Mankiw, 1999, s. 515–516).

2 Makroekonomický vývoj české ekonomiky po roce 1989

České země prošly ve dvacátém století složitějším, a ne zcela jednoduše uchopitelným dějinným vývojem. Během posledních dekád existence Rakousko-Uherska, jehož byly nedílnou součástí, docházelo ke značnému průmyslovému rozvoji. Většina průmyslové výroby v monarchii se nacházela na českém území, což značně pozitivně přispívalo ekonomické úrovni. Následoval však rok 1914, kdy postupně většina evropských zemí upadla na dlouhé roky do válečné vřavy. Po skončení 1. světové války vzniklo Československo, které po bývalé monarchii převzalo ekonomické otěže a následující dekádu dvacátých let charakterizoval další ekonomický rozmach. V roce 1929 ale následoval tzv. krach na newyorské burze, který měl fatální dopad nejen na americkou ekonomiku, ale s určitou odezvou i na Evropu a celý svět. Následovaly roky značného ekonomického úpadku a vysoké nezaměstnanosti. Podnikům rázem poklesl odbyt a musely začít propouštět. Lidem klesly nebo úplně vypadly příjmy. Nejhorší důsledky měly tyto události v Evropě pro Německo zatížené válečnými reparacemi z první světové války. Z jejich dopadů se ani nestačilo vzpamatovat, aby znovu začalo upadat do ekonomické bídy. Takové podmínky se staly živnou půdou pro vzestup nacismu. To vedlo k rozpoutání druhé světové války, která Evropu hluboce poznamenala.

Po poválečném obnovení Československa neuplynuly ani tři roky a k moci se dostali komunisté, jejichž vláda, represe a centrálně plánované hospodářství znamenaly pro ekonomiku těžkou ránu na dlouhé čtyři dekády. Ve druhé polovině šedesátých let sice došlo k určitému uvolnění poměrů, to bylo však nicméně vzápětí vojensky potlačeno vstupem vojsk Varšavské smlouvy na naše území v roce 1968. Toto těžké období skončilo až sametovou revolucí v roce 1989, kdy byl zahájen proces transformace centrálně plánované ekonomiky na tržní. Následky období totality jsou však patrné po ekonomické stránce dodnes. Typicky při pohledu na klíčový ekonomický ukazatel HDP a při srovnání Česka se západoevropskými podobně velkými zeměmi (například Rakousko, Dánsko, Švýcarsko, Nizozemsko, Belgie, Irsko) je stále patrný rozdíl.

Tato kapitola bude pojednávat o procesu přeměny centrálně plánované ekonomiky na tržní na přelomu osmdesátých a devadesátých let a bude dále věnována shrnutí makroekonomického vývoje od této doby.

2.1 Proces transformace československé ekonomiky

Listopadové události v roce 1989 otevřely Československu cestu ke svobodě. Měly naprosto zásadní vliv nejen na další směřování hospodářského vývoje. Pro tehdejší federální shromáždění se stalo jedním z hlavních cílů nastavit scénář přechodu centrálně plánované ekonomiky na tržní tak, aby byl co nejméně bolestivý. Největšími riziky této transformace byly její hloubka a radikálnost. Znárodnění soukromého majetku v Československu během totality mělo největší míru ze všech zemí Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) a bylo téměř dokonalé. Podniky byly státní, podléhaly striktním vládním kontrolám, cenová politika podléhala v drtivé většině státním regulacím a vývoz zboží byl orientován převážně na trhy zemí RVHP. To vše nebyly ideální výchozí podmínky. Na druhé straně mělo však Československo výhodu v podobě dobré vládní i podnikové finanční disciplíny. V průběhu 20. století bylo v evropském kontextu v podstatě ostrovem monetární stability s nízkou zadlužeností a bez větší inflace. Další výhodou byla dobrá úroveň kvalifikace, zkušeností a vzdělání pracovní síly. V této oblasti byla nízká mezera v zaostávání za vyspělými zeměmi. Při zkoumání výchozích podmínek transformačního procesu lze tím pádem hovořit o okolnostech příznivých i nepříznivých (Němcová & Žák, 1997, s. 216–220).

Při počátku transformačního procesu byly definovány základní pilíře. Reforma měla zahrnovat rychlou a masivní privatizaci, uvolnění cenových regulací a vnějších ekonomických vztahů za udržení makroekonomické rovnováhy a za udržení dostatečné podpory ze strany veřejnosti. Značnou překážkou privatizace v takto velkém rozsahu a za porevolučních podmínek byl však nedostatek kapitálu. Po dobu přesahující čtyřicet let neexistoval v Československu prakticky žádný soukromý podnikový sektor, aby byl k dispozici potřebný domácí kapitál. Ve hře bylo tím pádem využití zahraničního kapitálu a odprodej veřejného majetku zahraničním subjektům, ale ani v takovéto podobě by nebyl reálný přítok finančních prostředků v takovém množství pro uspokojení požadavku na rychlou privatizaci. Československé řešení nakonec bylo originální – dostalo podobu tzv. kupónové privatizace. Mělo značnou podporu obyvatel a umožnilo odstranit problém

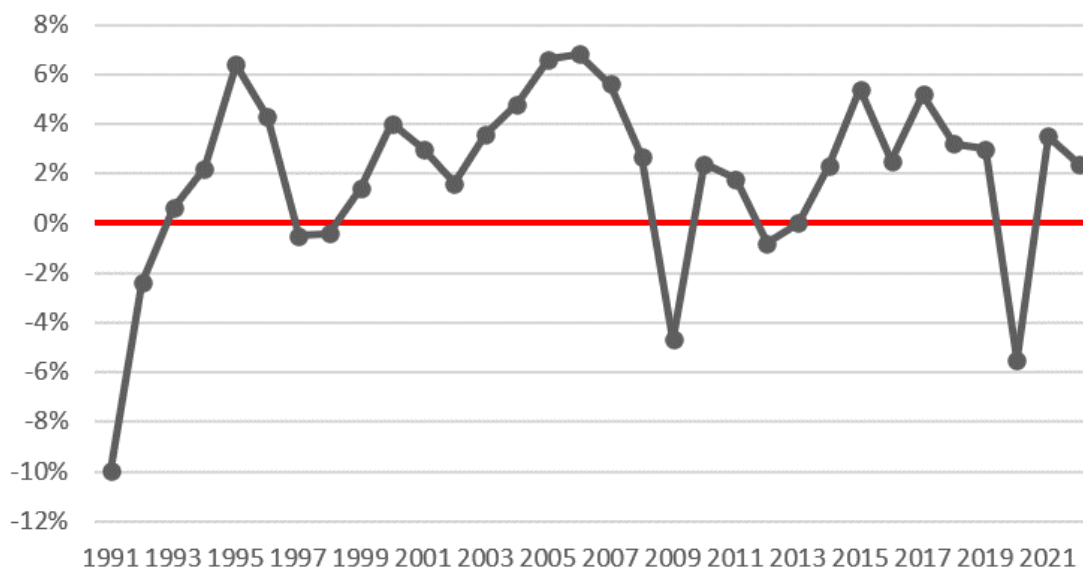
nedostatku domácího kapitálu. Jeho smyslem bylo poskytnout běžným, méně majetným občanům možnost výhodného získání podnikových akcií (Němcová & Žák, 1997, s. 220–221).

Ohrožení makroekonomické stability procesem ekonomické transformace bylo také vážným rizikem. Předchozí období centrálního plánování a řízení cen s sebou neslo potlačenou inflaci a cenová liberalizace znamenala její uvolnění. Taková situace vyžadovala vyváženou monetární i fiskální politiku. Z hlediska monetární politiky bylo klíčové nastavit expanzi peněžní zásoby tak, aby byla v souladu s krátkodobým potenciálním produktem. Menší expanze by vedla k hlubšímu a nezdravému poklesu reálného produktu a větší expanze by naopak směřovala k vyšší inflaci. V rámci fiskální politiky byla naopak otázkou vyváženého nastavení deficitu státního rozpočtu. Jeho navýšení má smysl jedině v případě, když následný hospodářský růst je natolik výnosný, že pokryje zaplacení dluhu i úroku (Němcová & Žák, 1997, s. 222–223).

2.2 Vývoj základních makroekonomických ukazatelů

Při zkoumání makroekonomického vývoje v porevoluční době od roku 1989 je třeba brát v potaz důležitou událost v podobě rozdělení Československa dne 1. ledna 1993, kdy vznikla samostatná Česká a samostatná Slovenská republika. Je nutné si tedy definovat, kterého území se analýza bude týkat, aby nedošlo k následné záměně Česka a Československa. Předmětem této podkapitoly bude české území v období let 1990 až 1992 včetně a Česká republika od roku 1993.

Obr. 10: Vývoj růstu reálného HDP v ČR v procentech (%)

Zdroj dat: Český statistický úřad [ČSÚ] (2023h)

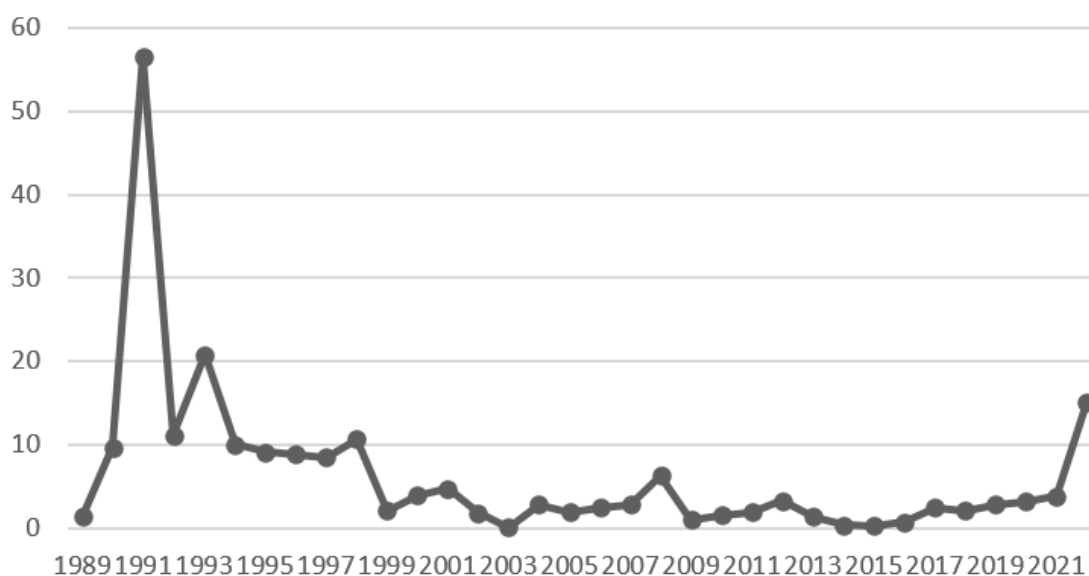
Při pohledu na vývoj hrubého domácího produktu na počátku devadesátých let lze pozorovat značně citelný rozdíl mezi vývojem nominálního a reálného HDP. Zatímco nominální HDP setrvale narůstal, reálný HDP značně kolísal. Důležitějším ukazatelem majícím větší vypovídající hodnotu je ovšem reálný HDP. Jeho vývoj je znázorněn v grafu na obrázku 10. V porevolučních letech 1991 a 1992 byl růst záporný (došlo k poklesu), následoval růst s vrcholem v roce 1995, aby až do přelomu tisíciletí opět kolísal mezi růstem a poklesem. Z tohoto rozdílu mezi vývojem nominálního a reálného HDP vyplývá vyšší inflace, která charakterizovala počátek devadesátých let. Její vývoj je zachycen v grafu na obrázku 11. Vrchol nastal v roce 1991, kdy dosahovala rekordní výše 56,7 procenta. V následujících třech letech poté byla ještě stále dvouciferná (Němcová & Žák, 1997, s. 224; ČSÚ, 2023h; ČSÚ, 2023b).

Po roce 2000 si Česká republika udržovala vytrvalý růst reálného HDP v řádu jednotek procent. Vrchol nastal v roce 2006, kdy činil 6,8 procenta. V roce 2007 však následovala celosvětová finanční a ekonomická krize. Její dopady na českou ekonomiku byly nejhorší v letech 2009 a 2012. Tyto roky vykázal reálný HDP záporný růst (pokles). V roce 2009 o 4,7 procenta a v roce 2012 o 0,8 procenta. Zajímavostí byl rok 2013, kdy růst reálného HDP vykázal 0,0 procenta – nejednalo se tedy ani o růst ani o pokles. V dalších letech reálný HDP opět setrvale rostl v jednotkách procent s vrcholem roku 2015 (5,4 procenta).

Roku 2020 však nastal v důsledku příchodu celosvětové pandemie onemocnění Covid-19 zlom. Reálný HDP se v Česku propadl o 5,5 procenta. Jednalo se tedy o největší hospodářský propad od roku 1991. Jednalo se však o výjimečný šokový stav, kdy v důsledku lockdownu a vládních opatření došlo k zavření či citelnému omezení obchodů a možností nákupu a prodeje (ČSÚ, 2023h).

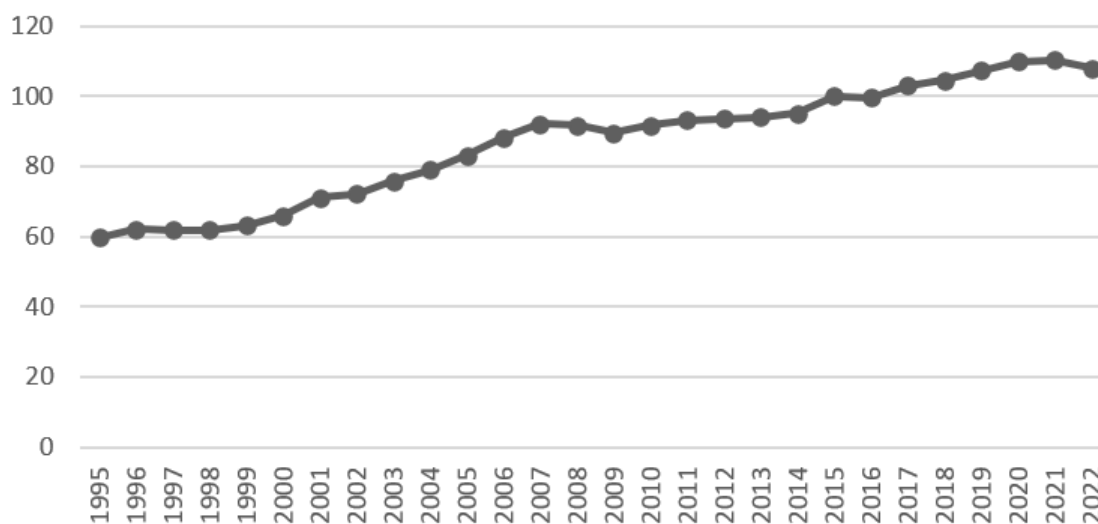
Obr. 11: Vývoj míry inflace v ČR v procentech (%)

Zdroj dat: ČSÚ (2023b)

V případě vývoje reálné produktivity práce (při konstantních cenách), který je vykreslen v grafu na obrázku 12, byl od druhé poloviny devadesátých let patrný, s výjimkou propadu v roce 1997, až do roku 2007 setrvalý růst, zejména po přelomu tisíciletí. Od roku 1995, ze kdy pocházejí první dostupná data ČSÚ, narostla reálná produktivita během 12 let o více než 50 procent, což představuje tempo, které posléze již nepodařilo překonat. Od roku 2008 po dobu šesti dalších let vývoj kolísal až stagnoval. Od roku 2015 míra reálné produktivity sice opět počala narůstat, podobně jako ve druhé polovině devadesátých let s jednou výjimkou v roce 2016, nicméně dynamika tohoto nárůstu již nedosáhla úrovně z let 2000–2007. Po roce 2021 navíc následoval opět propad.

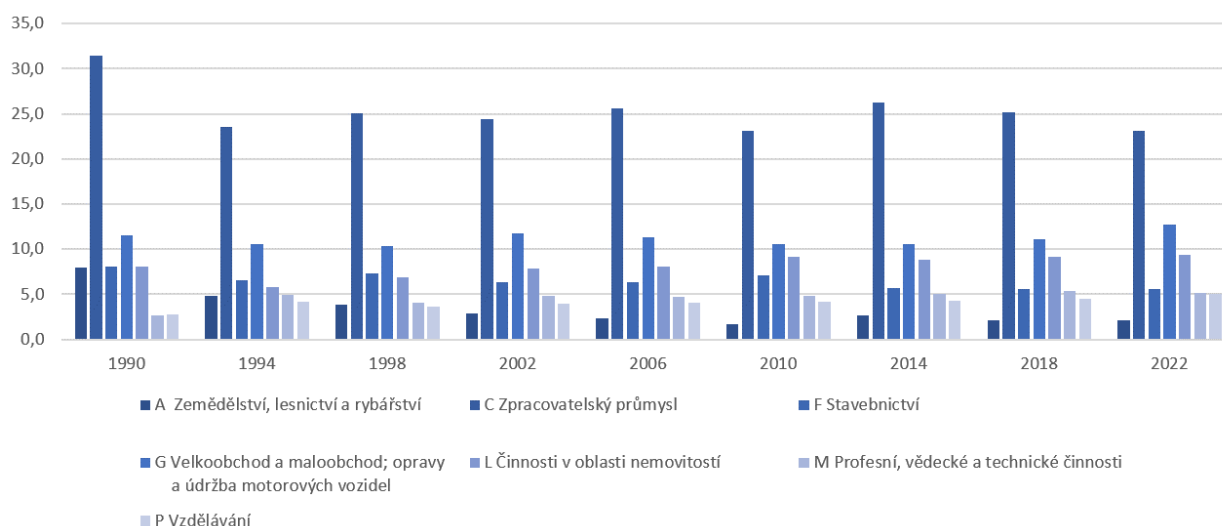
Obr. 12: Vývoj produktivity práce na jednu odpracovanou hodinu při stálých cenách v Kč

Zdroj dat: ČSÚ (2023h)

Užitečnými pro sledování makroekonomického vývoje mohou být také statistická data o podílech různých ekonomických odvětví na hrubé přidané hodnotě. Poskytují totiž přehled o tom, v jaké míře se různá odvětví podílejí na tvorbě hrubého domácího produktu. Ilustrují, z jakých odvětví se HDP v jaké míře skládá, líčí jeho strukturu. Vývoj podílů odvětví na hrubé přidané hodnotě zachycuje obrázek 13. S náskokem největší podíl má již od roku 1990 zpracovatelský průmysl, kdy činil 31,5 %. Posléze během dvou následujících let klesl pod 30 procent a od té doby se až do současných let pohybuje v rozmezí 22 až 27 procent, kde se ustálil. Významnými odvětvími jsou dále velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel (od roku 1990 mezi 10 a 13 procent), činnosti v oblasti nemovitostí (5 až 10 procent). Stavebnictví mělo v roce 1990 podíl 8,1 procenta, ovšem postupem let tento podíl klesl až na 5,6 procenta v roce 2022. Podobný, ale ještě větší pokles podílu na HDP vykázalo zemědělství, a to ze 7,9 procenta v roce 1990 na 2,1 procenta v roce 2022. Oproti tomu sektor vzdělávání a sektor profesních, vědeckých a technických činností měly roku 1990 podíl 2,7 a 2,6 procenta a v obou případech se podíl zvýšil zhruba na dvojnásobek. V roce 2022 měly tyto sektory již 5,0, respektive 5,2 procenta (ČSÚ, 2023c).

Obr. 13: Vývoj podílů odvětví na hrubé přidané hodnotě v ČR v procentech (%)

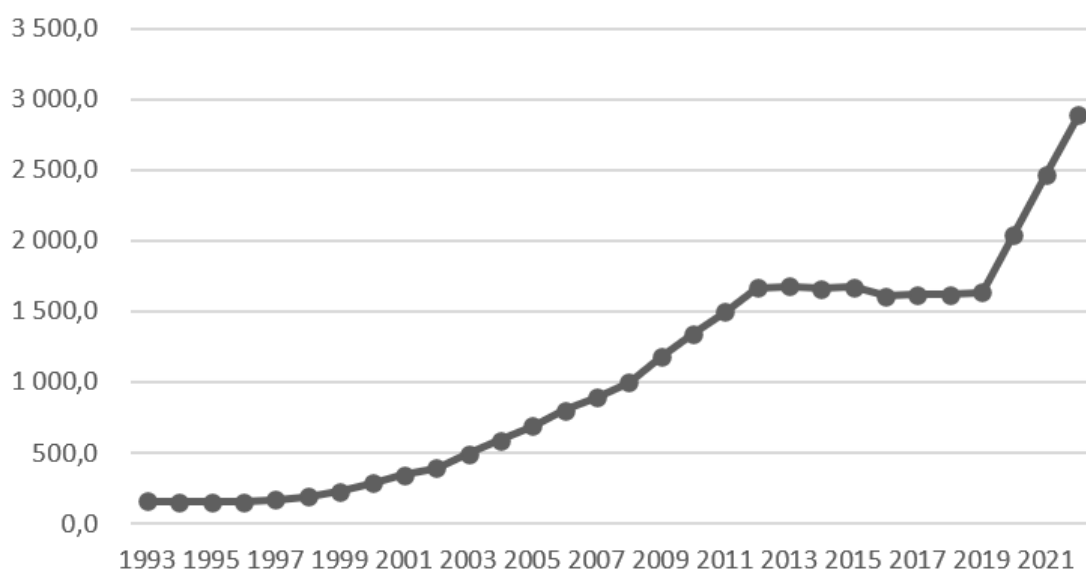

Zdroj dat: ČSÚ (2023c)

Důležitým makroekonomickým ukazatelem je také státní dluh a jeho vývoj v průběhu let. Typicky bývá sledována jeho nominální výše (obrázek 14) a poměr státního dluhu k nominálnímu HDP v procentech (obrázek 15). Pokud má státní dluh zvyšující se tendenci, jedná se o značně nepříznivou skutečnost pro veřejné finance i makroekonomický vývoj, především z hlediska růstu nákladů na obsluhu dluhu. Příčinou takového stavu je zpravidla problém ve státním rozpočtu na příjmové či výdajové stránce. Státní rozpočet má v takové chvíli nedostatek příjmů či přespříliš výdajů. Od roku 1993, kdy vznikla samostatná Česká republika, do roku 1996 se nominální výše státního dluhu držela prakticky na místě. Nedochovalo ani k výraznému zvyšování ani snižování. Jelikož se však nominální HDP během této doby zvyšoval, došlo ke snížení poměru dluhu vůči HDP ze 13,2 procenta na 8,5 procenta. Avšak posléze se nominální výše dluhu i poměr dluhu vůči HDP začaly opět zvyšovat a toto narůstání státního dluhu trvalo až do roku 2012, kdy tyto veličiny zadluženosti státu nabyly hodnot 1,668 bilionu Kč, respektive 40,8 procenta. Poté se po dobu sedmi let do roku 2019 opakovala podobná situace jako v polovině devadesátých let, kdy nominální výše dluhu stála převážně na místě a poměr dluhu vůči HDP se snižoval. V roce 2020 však nastal opět zvrát a zadluženost začala opět narůstat. Svůj značný podíl na tom měly příchoď pandemie onemocnění Covid-19 nebo

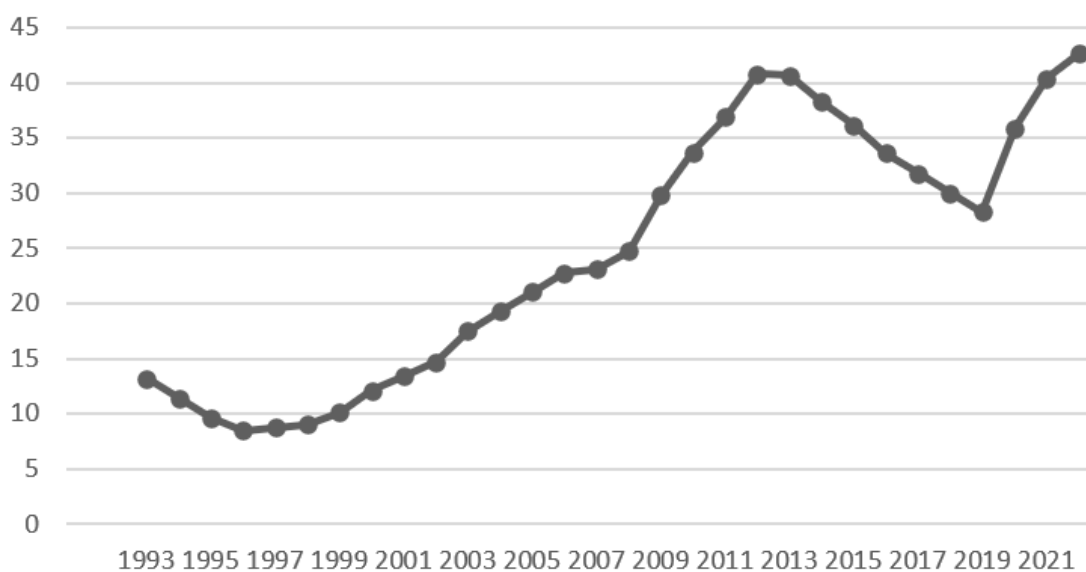
vojenská invaze na Ukrajinu v roce 2022, kdy obě tyto události přinesly pro státní rozpočet velké množství neočekávaných výdajů (ČSÚ, 2023e).

Obr. 14: Vývoj nominální výše státního dluhu ČR v miliardách Kč

Zdroj dat: ČSÚ (2023e)

Obr. 15: Vývoj poměr státního dluhu ČR k HDP v procentech (%)

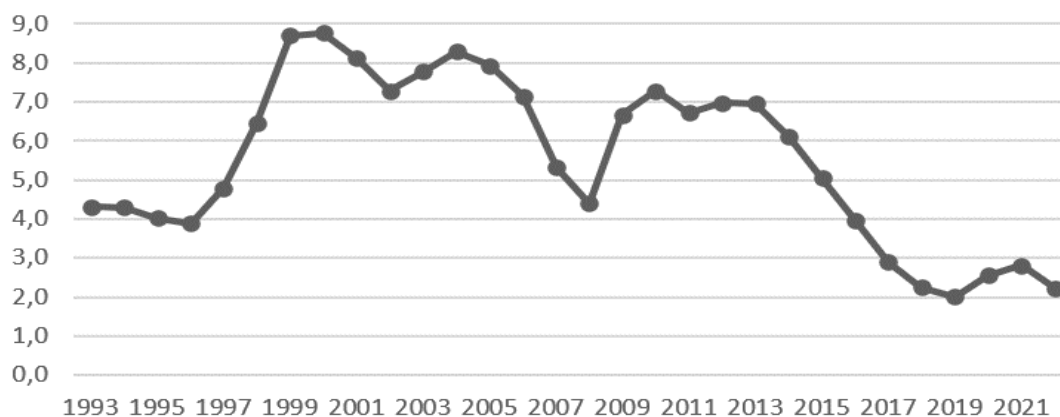
Zdroj dat: ČSÚ (2023e)

Významná pro sledování makroekonomického vývoje jsou také data o nezaměstnanosti. V ekonomii je ovšem před zkoumáním problematiky nezaměstnanosti nejprve zapotřebí definovat několik pojmů. Dospělá populace se rozděluje na kategorii ekonomicky aktivních a ekonomicky neaktivních lidí. Mezi ekonomicky neaktivní se řadí typicky studenti, ženy v domácnosti nebo důchodci. Ekonomicky aktivní populaci lze vyjádřit jako celkový počet pracovníků, kde jsou zahrnuti zaměstnaní i nezaměstnaní lidé. Nezaměstnaný je tak chápán jako člověk, který, byť v současnosti po kratší či delší dobu bez práce, práci aktivně hledá a je připraven do zaměstnání v nejbližší době nastoupit. V ekonomice je zpravidla vždy určitá nezaměstnanost a její míra v průběhu let kolísá. Rozlišuje se tzv. přirozená míra a cyklická míra nezaměstnanosti. Přirozenou mírou nezaměstnanosti je běžný stav počtu nezaměstnaných a cyklická míra vyjadřuje odchylky krátkodobějšího charakteru od přirozené míry nezaměstnanosti v důsledku ekonomických výkyvů. Při stanovování míry nezaměstnanosti může být problémem odlišit ekonomicky neaktivní od nezaměstnaných. Například u lidí, kteří hledali a nemohli nalézt práci a po určité době hledání vzdali (tzv. odrazení pracovníci) nebo u lidí, kteří práci nehledají, ale čerpají podporu v nezaměstnanosti. V takových případech není rozlišení triviální. Navíc zahajování či zanechávání ekonomické aktivity je v populaci průběžným a neustále se opakujícím jevem. Typicky studenti končící školu a nastupující do práce, matky odcházející na mateřskou dovolenou či vracející se do práce nebo lidé odcházející do penze (Mankiw 1999, s. 547–553).

Před Sametovou revolucí existoval zákon, který plošně ukládal povinnost pracovat, tudíž oficiální nezaměstnanost byla před rokem 1989 prakticky nulová. Takový stav s sebou ovšem nesl skrytou přezaměstnanost. V jakékoli ekonomice bývá standardem, že ne každý jednotlivec v produktivním věku má zájem pracovat. Nebylo tedy například v tomto období u některých lidí výjimkou, že byli zaměstnaní pouze formálně. Kromě přezaměstnanosti byla tehdy charakteristická také nízká produktivita práce. Když po zahájení ekonomické transformace skrytá přezaměstnanost začala přerůstat v otevřenou nezaměstnanost v důsledku zániku či reorganizací některých podniků, propouštění přebytečných pracovních sil a dalších faktorů (například příchod silných ročníků na pracovní trh), jednalo se takřka o nový jev (Slavíková, 2016, s. 32).

Obecná míra nezaměstnanosti zjišťovaná Českým statistickým úřadem činila v roce 1993 4,3 procenta a její následný vývoj zachycuje graf na obrázku 16. Během pěti dalších let do roku 1998 nepřesáhla 5 procent. V průběhu klíčového období probíhající ekonomické transformace byly tedy hodnoty poměrně nízké. K tomuto pozitivnímu stavu přispělo několik okolností. Zemi charakterizovala dobrá úroveň vzdělanosti (v porovnání s ostatními postkomunistickými zeměmi), dobrá kvalifikační struktura pracovní síly nebo málo rozvinutý sektor služeb se značným potenciálem, ve kterém mohli nalézt uplatnění pracovníci propuštění z jiných ekonomických odvětví. Dalším jevem bylo snížení celkového počtu ekonomicky aktivních lidí. Značná část obyvatel v tomto období odešla do penze, do stínové či ilegální ekonomiky, za prací do zahraničí nebo mladé matky na mateřskou dovolenou, k čemuž přispělo prodloužení doby jejího trvání ze dvou let na tři (ČSÚ, 2023i; Horáková, 2008, s. 13–15).

Obr. 16: Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v ČR v procentech (%)

Zdroj dat: ČSÚ (2023i)

Avšak v roce 1998 začala míra nezaměstnanosti narůstat, a to až na rekordní výši 8,8 procenta v roce 2000. Poté po dobu šesti následujících let neklesla pod 7 procent. Toto období zvýšené míry nezaměstnanosti bylo způsobeno několika aspekty. V roce 1997 stihla Evropu hospodářská recese, o čemž svědčí pokles reálného HDP v Česku v tomto období. Jednalo se o jeden z dopadů asijské měnové krize. Doprovodnou příčinou bylo také vyvrcholení důsledků strukturálních změn po transformaci v české ekonomice. Významně v tomto období klesl podíl zemědělství, lesnictví a rybářství nebo podíl těžby a dobývání surovin na ekonomické přidané hodnotě. Následně roku 2007 obecná míra

nezaměstnanosti poklesla na 5,3 procenta a o rok později na 4,4 procenta. Avšak posléze nastoupily důsledky celosvětové ekonomické a finanční krize, které trvaly až do poloviny desátých let. Během této doby se pohybovala obecná míra nezaměstnanosti nad 6 procenty. Došlo tedy k náhlému a značnému nárůstu. Projevil se na jedné straně pokles nabídky práce a nárůst poptávky po práci na straně druhé. V dalších letech poté, co se ekonomika začala zotavovat z dopadů krize, se ale již nezaměstnanost snižovala. V roce 2015 na 5,1 procent, v roce 2016 na 4 procenta a poté klesla pod 3 procenta (ČSÚ, 2023i; Slavíková, 2016, s. 35).

2.3 Vstup České republiky do Evropské unie a jeho dopady na domácí makroekonomický vývoj

Česká republika vstoupila do Evropské unie (EU) 1. května 2004, a to spolu s řadou dalších postkomunistických zemí. Pro země východního bloku byl vstup do EU symbolem ekonomického návratu do Evropy. Usilovaly o vstup především pro možnost účastnit se jednotného trhu a systému strukturálních fondů pro dotace na rozvoj. Před samotným přijetím do EU bylo však zapotřebí splnit určená kritéria, která se týkala politické, právní a ekonomické stability a začlenění evropské legislativy. V roce 1993 podepsala již samostatná Česká republika Asociační dohodu s EU a tím započala její cesta k přijetí. Na začátku roku 1996 následovalo podání oficiální přihlášky a v roce 1998 započala jednání o podmínkách členství (Koutná, 2011, s. 29–30, 40).

Před vstupem neměla česká ekonomika nejjednodušší situaci. Krátce před přelomem milénia si prošla recesí a stagnací a dopady byly patrné ještě po roce 2000, nicméně od tohoto roku byl již patrný opětovný hospodářský růst. Ten pokračoval i po roce 2004, kdy ČR vstoupila do EU, po dobu tří dalších let. Nejvýraznější byl růst objemu produkce ve strojírenském odvětví. Zvýšení objemu přímých zahraničních investic podpořilo tvorbu nových výrobních kapacit a pracovních míst. Během tohoto období také klesala nezaměstnanost a rostla produktivita. Díky těmto příznivým okolnostem narůstala i domácí spotřeba. Rozvíjel se zahraniční obchod, a to jak v oblasti dovozu, tak i vývozu. Roku 2005 byl dokonce objem vývozu větší než objem dovozu, což přímo dopomohlo k přebytku platební bilance a zlepšení ekonomické rovnováhy. To vše se odehrávalo v prostředí s poměrně nízkou a přijatelnou inflací a došlo tak celkově k výraznému ekonomickému vzestupu. Na druhé straně se ale v této době zhoršoval stav veřejného

rozpočtu. Převaha výdajů nad příjmy pozvolna prohlubovala schodek a státní dluh narůstal (Koutná, 2011, s. 32–33, 46–47, 49).

Na konci roku 2007 se Česká republika stala také součástí Schengenského prostoru, což znamenalo počátek ještě snadnějšího cestování a pohybu přes hranice díky zrušeným kontrolám na vnitřních přechodech sdružených zemích (Koutná, 2011, s. 47).

Při zkoumání dopadů vstupu ČR do EU na hospodářský vývoj není sice možné definovat pevnou souvislost mezi těmito dvěma aspekty, jelikož příznivý vývoj se projevoval již po roce 2000 a samotný okamžik vzniku českého členství nezpůsobil zásadní zvrát, nicméně k čemu ovšem vstup do EU výrazně přispěl, je urychlení procesu transformace a integrace české ekonomiky mezi ty evropské. Byť se proces ekonomické transformace týkal především devadesátých let, nutnost dodržovat pravidla a plnit podmínky dané přihláškou k členství ještě řadu let před samotným vstupem měla výrazně pozitivní přínos. Pro ČR se statusem kandidátské země bylo totiž nezbytné proces ekonomické transformace urychlit (Koutná, 2011, s. 51).

Klíčovým přínosem vstupu do EU bylo pro Českou republiku posílení a upevnění zahraničního obchodu a zahraničních investic, které se díky vstupu do EU více zpřístupnily. Výrazně příznivý dopad měl také nárůst příjmů do státního rozpočtu díky možnosti čerpání peněz z evropských fondů pro rozvoj infrastruktury, ekonomické a sociální soudržnosti, školství nebo modernizace zemědělství. Oblasti, pro které jsou poskytovány finanční prostředky z evropských fondů, jsou zpravidla spjaty s podporou intenzivního růstu výrobních faktorů a souvisí tak přímo s růstem potenciálního produktu, který byl po teoretické stránce představen v první části práce. V tomto smyslu tak lze hovořit o značně příznivých dopadech. Pro Česko sice na druhé straně platí a zůstává povinnost do evropského rozpočtu také přispívat, ale ve vztahu těchto výdajů k celkovým příjmům zůstává dlouhodobě v čisté pozici, kdy příjmy značně převyšují výdaje (Koutná, 2011, s. 52–53).

2.4 Globální finanční a ekonomická krize a její dopady na makroekonomický vývoj České republiky

Celosvětová finanční a ekonomická krize, kterou odstartoval v roce 2008 krach americké banky Lehman Brothers, byla ve své podstatě krizí důvěry ve finanční instituce vyvolaná

panikou z obav o jejich stabilitu. Razantně poklesly úvěrové aktivity a zahraniční poptávka. Za takového stavu byl přirozeným následkem pokles prodeje a ekonomika se dostala do potíží. Sotvaže skončilo období, kdy se obecná míra nezaměstnanosti držela od roku 1999 po dobu sedmi let nad sedmi procenty, následoval důsledkem těchto událostí její opětovný skokový nárůst. Poškozen byl zejména trh práce ve zpracovatelském průmyslu, kde pokles zaměstnanosti dosáhl 5,9 procenta. Dále došlo ke znatelnému poklesu výdělků. Celková suma mezd a platů se snížila o 5 procent, suma náhrad zaměstnancům dokonce o 6 procent. Citelný byl také propad zisků z podnikání v sektoru domácností. V roce 2008 byl jejich růst druhým nejrychlejším za celou dekádu. Když o rok později přišel rekordní pokles, jednalo se o tím větší a bolestivější náraz. Také hrubý domácí produkt se v roce 2009 ve srovnání s předchozím rokem propadl. Míra poklesu hrubého domácího produktu v roce 2009 ve srovnání s rokem předcházejícím byla podobná jako v ostatních zemích EU a nijak nevybočovala, avšak vzhledem k více intenzivnímu tempu růstu v předcházejících letech se jednalo o výraznější pád (ČSÚ, 2023i; ČSÚ, 2011).

Krise se vyznačovala poklesem výdajů domácností na spotřebu i firem na investice. V porovnání s EU se ale jednalo o menší úbytek. Naopak vládní výdaje se dynamicky zvýšily. Citelné bylo také zvýšení cen pro spotřebitele, zejména cen potravin. Příčiny růstu cenové hladiny byly vnější (celková globální situace) i vnitřní (zejména nárůst sazeb DPH). Jednalo se nicméně spíše o počáteční šokový stav, v dalších letech během krize byla již míra inflace nižší než v roce 2008 (ČSÚ, 2011).

Pro Českou republiku se jednalo o krizi importovanou, její příčiny nebyly vnitřní, ale způsobené v zahraničí. Největší následky Česku způsobil propad zahraniční poptávky a pokles objemu obchodovaného zboží, služeb a kapitálu s vnějšími obchodními partnery. Byť tyto dopady byly tlumeny různými opatřeními v těchto zemích, pro českou ekonomiku, která je významně vázána na zahraniční obchod, se jednalo o úder na citlivé místo. Celosvětově se jednalo o krizi finanční (bankovní) a ekonomickou, nicméně Česko bylo zasaženo hlavně dopady krize ekonomické (ČSÚ, 2011).

Po prudkém propadu reálného hrubého domácího produktu v roce 2009 o 4,7 procenta následovalo oživování ekonomiky během let 2010 a 2011, avšak v roce 2012 se vyskytl další propad, byť již v menší míře o 0,8 procenta. Po roce 2013, který se vyznačil ekonomickou stagnací, pak došlo v dalších letech k ekonomickému zotavení. Návrat

reálného HDP na úroveň před krizí byl tedy z tohoto hlediska pro svůj turbulentní průběh poměrně nesnadný (ČSÚ, 2023h).

Ekonomická krize Česku značně uškodila také v oblasti procesu konvergence ekonomiky k západním zemím. Nejvíce se české ekonomice dařilo přibližovat průměru EU před rokem 2009, tedy před globální krizí. Poté se proces konvergence výrazně zpomalil a začal stagnovat. Do té doby přitom České republice dařilo konvergovat nejlépe ze zemí Visegrádské čtyřky, ze středoevropských zemí bývalého východního bloku majících stejnou startovací pozici. Například Polsko a Maďarsko takovým způsobem zasaženy nebyly a v současnosti se jim daří českou ekonomiku dohánět. (Hospodářská komora ČR, 2023b)

2.5 Důsledky covidové pandemie a současný stav vývoje české ekonomiky

Příchod pandemie onemocnění Covid-19 znamenal negativní dopady na ekonomiku zemí po celém světě. Zdravotní opatření, omezení a uzávěry s sebou nesly prudký propad hospodářství v mnoha odvětvích. Největší škody nastaly plošně v období od dubna do června 2020. To znamenalo počátek období recese, která konkrétně českou ekonomiku velice poznamenala. České hospodářství se dostalo do značných problémů, předpandemických hodnot zatím znovu nedosáhlo a vzdaluje se tak ostatním zemím Evropské unie, jejichž zotavení proběhlo či probíhá lépe. Pandemie tak postihla po ekonomické stránce Česko nejhůře ze zemí EU (Kaiser, 2023; Rozhovor s Petrem Bartoněm, Lacina, 2023).

Nejlépe naopak vyšlo z covidové krize ekonomicky Irsko. V březnu 2023 vykazovala jeho ekonomika 34procentní nárůst oproti stavu před covidem, tedy nárůst více než o třetinu. Vděčit za něj může v jisté míře především přeneseným britským ekonomickým aktivitám v důsledku vystoupení Spojeného království z EU, jedná se však o absolutního evropského premianta. Chorvatsko, které dopady pandemie zejména kvůli turismu pocítilo výrazněji, se dokázalo rychle vyrovnat a v současnosti roste rychlejším tempem než Česko. Na těchto příkladech lze dobře ilustrovat míru pocovidového zaostávání české ekonomiky (Rozhovor s Petrem Bartoněm, Lacina, 2023).

Česko bylo také nejhůře zasaženo z pohledu krize energetické. Nejvíce k tomu přispěl vliv vysoké energetické náročnosti českého HDP, která je po Bulharsku druhá nejvyšší v EU. Znamená to, že na jednotku vytvořené produkce spotřebuje česká ekonomika druhé největší množství ropy, zemního plynu či elektřiny – komodit, které byly ovlivněny značným růstem cen. Neprospívá ani obecně nižší přidaná hodnota produkce v české ekonomice. „Není to tím, že bychom měli nějaké zastaralé stroje. Je to spíše tím, že na těch strojích vyrobíme Fabii, zatímco za Šumavou z podobné energie na nich vyrobí BMW.“ (Rozhovor s Petrem Bartoněm, Lacina, 2023). Ekonomické problémy, ve kterých se Česko v současnosti ocitá, pochází tedy z vícero zdrojů (Rozhovor s Petrem Bartoněm, Lacina, 2023).

Problému s nedostatkem výroby s vyšší přidanou hodnotou v české ekonomice si všímá i Hospodářská komora ČR nebo německý deník Die Welt. Upozorňují na hrozbu pasti středního příjmu. Do takové pasti upadají země, které se snaží dohnat úroveň vyspělých ekonomik, ale uvíznou na produkci s nízkou přidanou hodnotou a postihnou je tak dlouhodobé potíže s růstem mezd či životní úrovně. V rámci srovnání zemí Evropské unie generuje česká ekonomika čtvrtou nejnižší přidanou hodnotu a její růst byl postaven převážně na faktoru levné pracovní síly, který se postupně vyčerpává. Ve chvíli, kdy postupně cena pracovní síly roste, konkurenční výhoda se začne vytrácet a pokud včas ekonomika nepřejde na produkci s vyšší přidanou hodnotou, jinými slovy nezačne se více orientovat na finální výrobky místo subdodávek, nastává pokles tempa růstu a stagnace. Pro zachování konkurenceschopnosti jsou v takovém případě klíčové výzkumné a inovační činnosti, a to jak soukromé, tak i státní, a dostupná kvalifikovaná pracovní síla v kombinaci s růstem produktivity. Růst produktivity musí odpovídat růstu mezd. V momentě, kdy produktivita neroste takovým tempem jako mzdy, což představuje jádro problému pasti středního příjmu, dostává se ekonomika do problémů. V těchto ohledech Česká republika selhává (Kaiser, 2023; Hospodářská komora ČR, 2023b).

3 Analýza potencionálních faktorů dlouhodobého hospodářského růstu ČR

První kapitola byla věnována podrobnému vysvětlení a znázornění, proč je dlouhodobý ekonomický růst podmíněn růstem agregátní nabídky v dlouhém období, respektive růstem potenciálního produktu, a představení základních zdrojů ekonomického růstu. Hlavním tématem této kapitoly bude analýza těchto zdrojů růstu v České republice. Při snaze hledat všechny možné způsoby, jak lze dosáhnout ekonomického růstu nebo jak jej ještě více podpořit, je však nutné mít na paměti, že ne vše je možné ovlivnit. Například do daňové legislativy, demografických faktorů (např. porodnosti) nebo vývoje vlastních technologií a vlastního vědeckého výzkumu může svými zásahy země prostřednictvím vládních představitelů sama zasahovat. Oproti tomu mohou nastat situace přicházející zpravidla neočekávaně, například ropné či energetické krize, nová naleziště surovin v zahraničí, živelní pohromy nebo ozbrojené konflikty mající citelný dopad na domácí agregátní nabídku, jejichž ovlivnění je ale velice obtížné až nemožné, a pokud nastanou, zbývá potom řešit dopady a následky. Je důležité tedy pamatovat nejen v otázce dlouhodobého ekonomického růstu, že ne všechny události je možné předvídat, a ne vše je v lidských silách řešit.

Česká republika má významnou výhodu v podobě členství v Evropské unii a v Schengenském prostoru, což jí umožňuje využívat volného pohybu lidského či finančního kapitálu a volného trhu v rámci ostatních členských zemí. Jinými slovy, může plnohodnotně sdílet zdroje hospodářského růstu s mnoha dalšími evropskými zeměmi. S tím souvisí i výhoda v podobě přílivu evropských investic do českého státního rozpočtu.

Kromě analýzy zdrojů růstu potenciálního produktu a ekonomického růstu v České republice budou v této kapitole dále uvedeny příklady dalších zemí, které v uplynulých desetiletích zaznamenaly silný ekonomický růst, s popisem a analýzou jejich situace, co bylo příčinou jejich hospodářského vzestupu. Tyto příklady budou posléze moci být využity pro vzájemné porovnání (komparaci) se stavem v České republice a pro vyvození vhodných závěrů a doporučení ve vztahu k dlouhodobému hospodářskému růstu v naší zemi.

3.1 Demografický vývoj v České republice

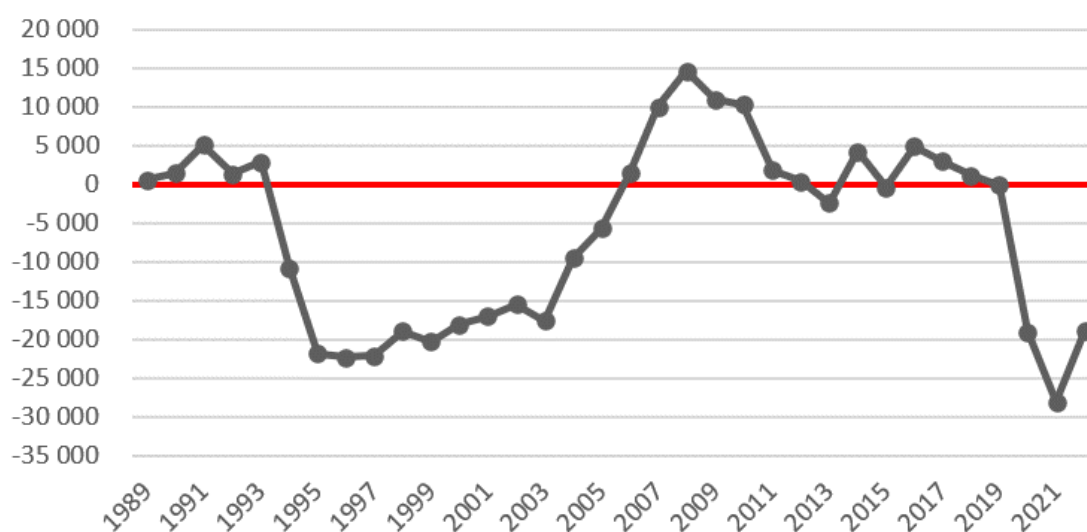
K populačním údajům nelze přistupovat úplně striktně jako k přímému faktoru hospodářského růstu ve smyslu čím více obyvatel, tím větší produkce. Pokud kvantitativně roste pracovní síla, jedná se sice o faktor extenzivního růstu potenciálního produktu, nicméně v první řadě ne všichni obyvatelé jsou zapojeni do pracovního procesu, ne všichni jsou zaměstnaní a v druhé řadě platí, že pokud se populace při nezměněném hrubém domácím produktu zvýší, znamená to snížení podílu jednotlivce na tvorbě HDP, tedy snížení HDP na obyvatele. A měřítkem životní úrovně je právě tento ekonomický ukazatel (Mankiw, 1999, s. 518).

Z těchto faktů je možné vyvodit, že aby populační růst skutečně přispíval k růstu produktu a k ekonomickému růstu, musí nutně docházet ke vzdělávání obyvatel a jejich zapojování do pracovního procesu a zároveň musí být tento růst nutně podpořen růstem ostatních, především intenzivních výrobních faktorů (to znamená růstem produktivity, technologické úrovně). Pokud by počet pracovníků v ekonomice narůstal při stejném a nezměněném stavu ostatních výrobních faktorů, životní úroveň bude zákonitě klesat.

Populační změny jsou zpravidla buď přirozené (porodnost/úmrtnost), nebo způsobené migrací. Značně důležitým demografickým ukazatelem je rovněž index stáří vyjadřující kolik lidí v seniorním věku připadá na sto dětí. Znat věkovou strukturu obyvatelstva a její vývoj může mít mnohem větší přínos než sledovat pouze změny v počtu obyvatel. Dle projekce populačního vývoje Českého statistického úřadu z roku 2014 bude v současném století populace stárnout a v jeho druhé polovině bude počet seniorů v Česku převyšovat počet dětí více než dvojnásobně. Zvrátit tento trend stárnutí populace nebude možné ani zvýšenou mírou porodnosti či imigrace. S predikcí budoucího demografického vývoje není možné předvídat příchod ryze nenadálých živelných, ekonomických či sociálních jevů majících v této oblasti zásadní dopad, nicméně i při pokusu ČSÚ o optimistický výhled se nejeví demografická situace v Česku jako příznivá. V nejlepším scénáři je v této predikci uveden jako vrchol dosažení nejvyššího počtu obyvatel rok 2027, kdy by měl činit 10 663 768 lidí. Následně by měla populace již klesat (ČSÚ, 2014).

Při pohledu na statistická data o vývoji celkové populace Česka se počet obyvatel již několik po sobě jdoucích dekád pohyboval v rozmezí mezi 10 a 11 miliony lidí. Kombinace porodnosti, úmrtnosti a migrace vytvářela víceméně stálou úroveň populace v průběhu času. V grafu na obrázku 18, který znázorňuje vývoj celkového přírůstku obyvatel na českém území, lze pozorovat, že na konci 20. století se jednotlivá každoroční populační navýšení soustavně pohybovala okolo nuly. Po přelomu tisíciletí počet obyvatel mírně narůstal, nicméně výraznou zásluhou imigrace (ČSÚ, 2023a). Při abstrakci od migračního vlivu v grafu na obrázku 17 byl přirozený přírůstek obyvatelstva během let 1989 až 1993 mírně kladný, pohyboval se ve stovkách až jednotkách tisíc, avšak od roku 1994 po dobu více než deseti následujících let záporný, a to v řádu desítek tisíc. Znepokojivě působí rovněž počty provedených umělých potratů, které na přelomu devadesátých let přesahovaly každoročně sto tisíc a od té doby postupně klesaly. Situace s přirozeným přírůstkem obyvatel se začala zlepšovat počínaje rokem 2004. V roce 2006 pak počet narozených dětí převýšil počet zemřelých a kladný přírůstek pokračoval a přetrvával s výjimkami v letech 2013 a 2015 až do roku 2018 včetně. V roce 2019 nastal opět propad do záporných hodnot a tento propad se v letech následujících dále prohloubil dokonce pod úroveň druhé poloviny devadesátých let (ČSÚ, 2023f).

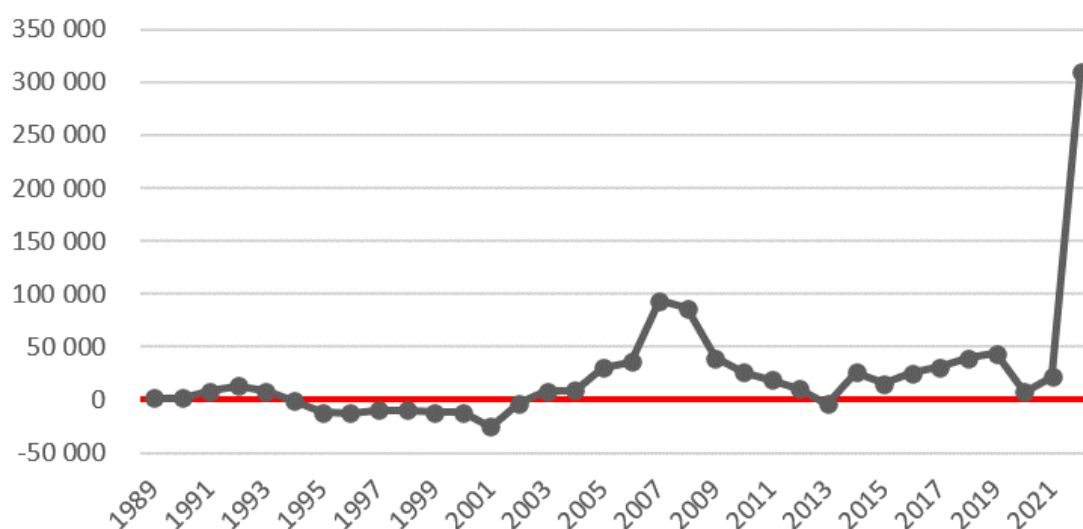
Obr. 17: Vývoj přirozeného přírůstku obyvatel na českém území v tis. osob

Zdroj dat: ČSÚ (2023f)

Celkově pak v roce 2017 počet obyvatel přesáhl 10,6 milionu, v dalších letech dále narůstal až do roku 2021, kdy nastal pokles. Avšak o rok později v roce 2022 následoval opět růst celkového počtu obyvatel, a to na rekordní výši přesahující 10,8 milionu. K tomuto stavu lze přiřadit souvislost s počátkem ruské vojenské invaze na Ukrajinu (ČSÚ, 2023a). Rok 2022 se dále ještě vyznačil citelným propadem porodnosti. Imigrace v důsledku začátku války na Ukrajině při započtení osob pouze s udělenou dočasnou ochranou bez trvalého pobytu naopak ještě více narostla. Pomyslné nůžky mezi přirozeným přírůstkem obyvatelstva a přírůstkem stěhování se tak více rozevřely (ČSÚ, 2023d).

Obr. 18: Vývoj celkového přírůstku obyvatel na českém území v tis. osob

Zdroj dat: ČSÚ (2023f)

Při opětovném pohledu na vysokou optimistickou variantu scénáře populačního vývoje Českého statistického úřadu a při jejím porovnání s rekordní výší populace dosažené v roce 2022 si lze všimnout zajímavosti. Optimistický scénář predikoval maximální dosažený počet obyvatel bezmála 10,664 milionu v roce 2027 a populace v roce 2022 přesáhla 10,8 milionu, tedy značně předčila odhady. Jedná se se především o důsledek imigračních vlivů, které se nepodařilo přesně odhadnout a nebyly zcela očekávatelné.

Závěrem lze shrnout, že se český demografický profil vyznačuje v současnosti nízkou porodností a nejeví se zcela příznivě. Pokud se míra porodnosti dlouhodobě nachází na nízkých hodnotách, vede ke stárnutí populace. Do určité míry situaci zachraňuje v

současnosti zvýšená míra imigrace, nicméně ta ovšem může být pouze dočasná a nejedná se o strukturální řešení. Stav, kdy populace stárne, s sebou přináší do budoucna značnou zátěž pro státní rozpočet na vyplácení penzí, zejména při průběžném důchodovém systému, který v Česku platí. V průběžném systému zjednodušeně platí, že současná generace pracujících financuje současnou generaci seniorů, a pokud populace v průběhu let a dekad stárne, stává se takový systém čím dál méně udržitelný. V zájmu nejen veřejných financí je tedy zdravá podpora manželství, rodiny a výchovy dětí.

Je vhodné však připomenout, že jednou z podmínek, aby měl populační přírůstek vliv na ekonomický (extenzivní) růst, je, že musí nutně u dětí a mladých docházet ke včasnému vzdělávání a posléze zapojování do pracovního procesu. U přistěhovaných dospělých lidí může k zahájení plnohodnotné ekonomické aktivity docházet řádově mnohem rychleji než u narozených dětí, které zpravidla procházejí dlouholetým obdobím vzdělávacího procesu, proto může být z politického hlediska často „výhodnější“ řešit demografické problémy právě podporou imigrace, jelikož se jedná o rychlejší řešení. Neodstraní však ale příčinu a jádro problému.

3.2 Vzdělání

Vzdělávání je faktorem intenzivního ekonomického růstu. Je chápáno jako investice do získání vyšší kvalifikace pracovníků, což přináší zejména zvýšení míry jejich produktivity nebo podporu výzkumu nových technologických postupů, jež jsou značným přínosem nejen pro ekonomiku, ale i pro společnost celkově. Ovšem tak jako každá jiná, má i investice do lidského kapitálu své náklady příležitosti. Během studia pro získání vzdělání musí člověk typicky obětovat například výdělek, který by si mohl za danou dobu jinak vydělat. V chudých zemích nebo oblastech například není ojedinělé, že děti přestávají chodit do školy v důsledku chybějících příjmů v rodině na pokrytí školních potřeb či je dokonce zapotřebí jejich pracovní síly k uživení rodiny. Takové podmínky pak kladou vzdělávacímu procesu do cesty značně velké překážky. Další příčinou problémů může být tzv. odchod mozků, tedy emigrace lidí s kvalifikací a vzděláním, kteří odcházejí za vyšším výdělkem nebo vyšší životní úrovní do zahraničí. V takovém případě dojde k tomu, že se očekávané zvýšení domácího lidského kapitálu promění v pokles. Vzdělání obyvatel chudých zemí se tak často ocitá v začarovaném kruhu, ze kterého není jednoduchého úniku, a situace se bez pomoci a příspěví jiných zemí sama nezlepšuje. Ve

vzdělávání je vždy je žádoucí, aby, ať už v jakkoli nastaveném systému, přínosy převažovaly nad náklady příležitosti studia. Jinak řečeno, vzdělání by se mělo z hlediska budoucích příjmů vyplatit (Mankiw, 1999, s. 514–515).

Ve různých zemích zpravidla nalezneme různé školní a vzdělávací instituce, které se liší svým zřizovatelem. Mohou být soukromé, církevní či státní. Odlišují se také způsobem financování, respektive v míře finanční spoluúčasti studentů, potažmo jejich rodin na financování provozu škol. Při úplné participaci hradí studující plné školné, při částečné hradí školné za využití státních podpor, půjček nebo stipendií a při nízké či nulové spoluúčasti je vzdělávání bezplatné. Často diskutovaným tématem ve vyspělých zemích je zejména například financování terciálního vzdělávání, zda má být hrazeno z veřejného rozpočtu či výběrem školného. První varianta přináší finanční zátěž přenesenou na daňové poplatníky a druhá s sebou nese ohrožení dostupnosti vzdělávání pro studenty z rodin s nižšími příjmy. V České republice je z veřejného rozpočtu financován provoz základních, středních i vysokých škol. Školné se tak na státních školách ani univerzitách, vyjma situace, kdy student překročí standardní dobu vysokoškolského studia v českém jazyce o více než jeden rok a vyšších odborných škol, kde existují poplatky za studium v řádu jednotek tisíc korun českých ročně, neplatí (Pernicová, 2008, s. 6, 25).

Dle statistik Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), které v mezinárodním měřítku porovnávají ukazatele ve vzdělávací a školské oblasti, jsou celkově pro český veřejný školský sektor charakteristické na všech úrovních velmi nízké výdaje na studenta. České školství se tak vyznačuje dobrou nákladovou efektivitou a dobrým „poměrem cena/výkon“. Za minimální náklady je v Česku dostupné vzdělávání na obстойné úrovni. V mezinárodních srovnávacích testech v roce 2018 a 2019 dosahovali čeští žáci nadprůměrných výsledků ve čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti. Na druhé straně je dle OECD problematické terciální vzdělávání. Vysokou nebo vyšší odbornou školu má v Česku pouze třetina populace, což je evropský podprůměr (Hauser, 2023).

Největším problémem systému vzdělávání v ČR je velmi silná závislost mezi dosaženými výsledky ve vzdělávání a sociálně-ekonomickým statusem rodiny, ze které žák či student pochází. Dosažená úroveň vzdělání rodičů tak do značně velké míry předurčuje úroveň vzdělání dítěte. Takto nerovné prostředí má navíc tendenci se dále prohlubovat. Navíc existuje značná míra tendence, při které se žáci ze zvýhodněného prostředí koncentrují na

jiných školách než žáci z prostředí znevýhodněného. To je dále příčinou jisté míry segregace žáků a posílení nerovnosti mezi školami po geografické stránce (Hospodářská komora ČR, 2023a).

Problematický je rovněž dostupný počet míst školních zařízení. Zejména ve větších městech a jejich aglomeracích v důsledku větší míry stěhování mladých rodin do těchto míst a také v důsledku nástupu silnějších populačních ročníků vzniká tlak na dostatečnou kapacitu poptávaných škol (Bláha, 2023).

System českého školství vykazuje také značnou míru počtu žáků, kteří vzdělávání předčasně opouštějí. Existuje navíc sklon k nárůstu jejich podílu. Pokud žáci odchází bez zakončeného středoškolského vzdělávání, jsou v takovém případě výrazně více ohroženi nezaměstnaností, chudobou či sociálním vyloučením. System tak v tomto ohledu vykazuje známky nedostatečně motivujícího prostředí a podmínek ve vzdělávání setrvat a dokončit jej (Hospodářská komora ČR, 2023a).

Jako nedostatečnou hodnotí Hospodářská komora ČR také provázanost českého vzdělávání s potřebami trhu práce. Příčinou je nízká efektivita a flexibilita systému vysokých škol. Problematická je zejména zdlouhavost zavádění nových oborů. „Včasné zavádění nových oborů je důležité pro konkurenceschopnost pracovního trhu. Zavedení nového oboru však trvá šest až sedm let, což je v dnešním rychle se měnícím světě příliš dlouhá doba.“ (Hospodářská komora ČR, 2023a). Trh práce, který prochází velkou dynamikou, vyžaduje také, aby pracující lidé v produktivním věku, kteří jsou již mimo vzdělávací systém, byli schopni rychlé adaptace na přicházející změny. Potřebné jsou tím pádem rovněž investice do vzdělávání dospělých. Orientace čistě na zlepšování kvality školní výuky není zcela dostatečná, jelikož v takovém případě je ovlivněna pouze necelá padesátina pracujících ročně (čerství absolventi nově přicházející na trh práce). To představuje značnou zdlouhavost procesů změn. (Hospodářská komora ČR, 2023a).

Velkým tématem českého školství jsou také střední odborná učiliště. V souvislosti s faktem, že je Česká republika je jednou z nejvíce průmyslových zemí ve smyslu podílu průmyslu na HDP, mají střední odborná učiliště svoji specifickou a nezastupitelnou roli. Často ovšem trpí nedostatečně vhodnou organizací a motivačním prostředím učilišť, důsledkem čehož je například vyskytující se frustrace, extrémní politické názory nebo problematické kolektivy. Učiliště obecně nemají ve společnosti příliš dobrý status.

Takové podmínky způsobují typickou značnou nejistotu a obavy rodičů, zda je vhodné své děti do takového prostředí posílat. Jedná se tedy o další oblast ve školství, kam je nutné zaměřit pozornost. Vzhledem ke specifičnosti situace ČR není možné se ve sféře odborných učilišť jednoduše srovnávat se zahraničními zeměmi, nicméně určitou inspirací může být úroveň učňovského školství v Německu či Švýcarsku. V těchto zemích nesou podniky, ve kterých žáci vykonávají praxi, odpovědnost za praktickou přípravu a stávají se tak přímými aktéry vzdělávacího systému. To představuje rozdíl oproti českému učňovskému školství, kde je obvykle výhradně odpovědná škola. Německý a švýcarský systém navíc nabízí vyšší míru pružnosti a prostupnosti, tedy vlastností potřebných pro dynamický pracovní trh. Změna oboru a zaměření je díky kvalitní obecné přípravě učňů snadnější a není například neobvyklé, že žák po vyučení odejde na vysokou školu a dosáhne terciálního vzdělání (Rozhovor s Martinem Romanem, Žižka, 2023, čas 1:20:57; Rozhovor s Václavem Korbelem, Polanská, 2021).

3.3 Infrastruktura

Infrastruktura je obecně chápána jako kapitálový výrobní faktor a jedná se tak o další důležitý prvek dlouhodobého hospodářského růstu, a to z hlediska extenzivního růstu (výstavba nové infrastruktury, rozšiřování stávající) i z hlediska růstu intenzivního (zkvalitňování, opravy či vylepšování stávající infrastruktury). Je třeba tedy jejímu rozvoji věnovat náležitou pozornost. Rozvíjení infrastruktury je opět podmíněno investicemi, tedy obětováním současné spotřeby ve prospěch spotřeby budoucí, což opět představuje problém pro chudší země, kde není dost dobře možné uspořit potřebné množství národního důchodu pro tyto účely. Samotná oblast infrastruktury zahrnuje typicky elektrárny, telekomunikační systémy, dálnice, železnice nebo nemocnice (Cudziková, 2018; Samuelson & Nordhaus, 2013, s. 527–528).

Rozvoj v oblasti silniční a dálniční infrastruktury v Česku se nejeví v posledních letech jako příznivý. Přestože v roce 2006 vykazovala silniční síť v porovnání se sousedními zeměmi nejvyšší úroveň, stav se postupem dalších let začal zhoršovat, situace se úplně obrátila a Česko začalo zaostávat. Například rozvoj silniční infrastruktury v sousedním Polsku vykazuje zcela opačný trend. Za jednu dekádu se ze země, jejíž úroveň pozemních komunikací byla jedna z nejhorších v Evropě, se stal premiant. Úroveň polských silnic a dálnic se během deseti let dostala z poslední pozice v rámci středoevropských zemí

bývalého východního bloku na nejvyšší. V Česku se během stejného období otevřelo v průměru každý rok pouze 14 kilometrů dálnic a ke kompletaci základní dálniční sítě přitom zbývá přes 700 dalších kilometrů (Asociace pro rozvoj infrastruktury, 2021).

V roce 2019 vydala Raiffeisenbank studii, kde hodnotí vliv kvality silnic na ekonomický růst. V ní rovněž poukazuje na zaostávání české silniční infrastruktury, jejíž stav působí ekonomice značné každoroční finanční škody v miliardách korun ve ztraceném čase, nevyrobené produkci či v omezených možnostech pracovního uplatnění (typicky pokud lidé postrádají možnost dojíždět například za lepším zaměstnáním), a uvádí, že k dobudování dálniční sítě by bylo zapotřebí vynaložit prostředky v objemu necelých 3 procent tehdejšího HDP. Přínosy takové investice mají přitom potenciál posílit český HDP na obyvatele o více než 6 procent (Asociace pro rozvoj infrastruktury, 2021; Raiffeisenbank, 2019).

Příklad Polska ukazuje zajímavé srovnání dvou regionů: Lublinského a Dolnoslezského vojvodství. Před zahájením výstavby dálnic v těchto oblastech byla v Lublinu míra nezaměstnanosti nižší než celostátní průměr a ve Vratislavi (hlavním městě Dolnoslezského vojvodství) naopak vyšší. Když však započala stavba dálnice do z Vratislavi do Katovic, začala se v průběhu situace obracet a při výstavbě další rychlostní dopravní tepny z Vratislavi do Varšavy se úplně otočila. Míra nezaměstnanosti ve Vratislavi klesla pod celostátní průměr a rovněž došlo ke zrychlení růstu HDP na obyvatele v Dolnoslezském vojvodství. V Lublinu, kde v době vydání studie ještě nebyla hotová silničního rychlostního tahu do Varšavy, se podíl nezaměstnaných dostal nad celostátní průměr. Růst HDP na obyvatele v regionu se sice držel polského průměru, avšak oproti tempu růstu Dolního Slezska zůstal pozadu (Raiffeisenbank, 2019).

Pohled na podobný případ nabízí také srovnání regionů v Česku, konkrétně Moravskoslezského a Jihočeského kraje. Dálniční spojení do Českých Budějovic stále chybí, zatím co do Ostravy bylo dokončeno v roce 2009 a od této doby se zde míra nezaměstnanosti snížila směrem k celostátnímu průměru. Dále je zajímavý pohled na vývoj HDP v těchto krajích. Před dostavbou dálnice do Ostravy si vedly v růstu HDP velice podobně, po jejím dokončení se však trend změnil. Zatímco růst v Moravskoslezském kraji pokračoval shodným tempem jako celá Česká republika, Jihočeský kraj začal zaostávat (Raiffeisenbank, 2019).

Investice do rozvoje dopravní infrastruktury tedy přispívá k dlouhodobému hospodářskému růstu nejen z hlediska ekonomické teorie výrobních faktorů, ale rovněž také na základě ekonomických dat.

Dalším segmentem dopravní infrastruktury je železnice. I zde je situace na českém území značně problematická a je patrná jistá míra zaostávání především oproti západní Evropě. V Německu, Itálii, Francii nebo Španělsku jsou již běžné rychlostní železniční tratě umožňující rychlost přes 300 km/h a plánovaná síť je v těchto zemích již z převážné většiny dokončena. V České republice probíhá již po tři dekády modernizace stávajících železnic na rychlost 160 km/h, což představuje zhruba poloviční rychlost, která do budoucna nebude dostatečná. České železnice se navíc především na hlavních tazích pohybují na hraně kapacit a trpí značnou vytižeností. Kvalitní a rychlé železniční spojení se západní Evropou úplně chybí a například při jízdě vlakem z Berlína do Vídně je časově výhodnější Českou republiku úplně objet po značně delší trase co do počtu kilometrů. V současnosti již v Česku existuje plán výstavby systému vysokorychlostních železničních tratí (VRT), avšak příprava a následná výstavba bude vyžadovat další desítky let. Navíc se v tomto plánu vůbec nepočítá s vysokorychlostním spojením z Prahy do Norimberka, což představuje klíčové a již zmiňované spojení se západní Evropou. Absenci této tratě v plánu VRT lze považovat za zásadní nedostatek (Asociace pro rozvoj infrastruktury, 2021).

Dalším pilířem přímo spojeným s oblastí infrastruktury je legislativní problematika realizace stavebních projektů. Kromě silnic, železnic a dálnic se týká konkrétně také výstavby různých obytných, kancelářských, podnikových či veřejných budov. Tato sféra se řídí českým stavebním právem a je předmětem nemálo politických, odborných či veřejných diskuzí. Proces získávání stavebního povolení v Česku trpí relativní zdlouhavostí, v případě větších projektů zabere jednotky let, což Českou republiku řadí do spodních příček v mezinárodním srovnání Světové banky. Komplikovanost legislativy se promítá do plánování příprav staveb, proces výstavby a s ním spojené financování jde obtížněji plánovat, a to vše má v konečném důsledku také negativní vliv na ceny hotových staveb a nemovitostí (Bábíková 2019, s. 16).

Překážky stavebním projektům ovšem neklade pouze proces získávání stavebního povolení, ale zároveň také systém nejrůznějších limitujících stavebních norem. Například při výstavbě stanic metra v Česku musí měřit šířka nástupiště minimálně deset metrů.

Oproti tomu v Německu stačí šest. Minimální šířka deseti metrů ovšem znamená, že tloušťka tunelového ostění musí být zhruba tři metry, zatímco v případě šestimetrového nástupiště stačí tloušťka metrová. Vyšší požadovaná minimální šířka nástupiště českého metra o necelý dvojnásobek v porovnání s německou normou vyžaduje tedy pro stavbu trojnásobné množství betonu. Smyslem ovšem není zpochybnit význam stavebních norem, které mají svůj účel z bezpečnostního hlediska, pouze poukázat na vyšší míru byrokratické zátěže některých českých legislativních prvků v porovnání například se západoevropskými zeměmi (Rozhovor s Martinem Romanem, Žižka, 2023, čas 1:45:35).

3.4 Zahraniční investice

Problematika zahraničních investic nabyla v případě Československa a posléze České republiky na významu zejména v porevolučním období a od počátku ekonomické transformace, kdy se tuzemská ekonomika potýkala s akutním nedostatkem finančního kapitálu. Jedná se o kapitálový výrobní faktor nesoucí značně důležitý význam. Zahraniční investice se obecně rozlišují na přímé a portfoliové. Přímé zahraniční investice (PZI), kterými zahraniční subjekty financují domácí podniky a získávají nad nimi kontrolu, mají z podstaty dlouhodobý charakter. Mezi zahraničním investorem a domácím podnikem vzniká dlouhodobý ekonomický vztah, zahraniční investor se stává vlastníkem minimálně desetiprocentního podílu. V případě portfoliových zahraničních investic, kterými investoři ze zahraničí rovněž financují domácí podnikatelské subjekty, ovšem nikoli za účelem získání kontroly, se jedná o nákupy cenných papírů s krátkodobým charakterem. Vhodné zaměřit pozornost především na přímé zahraniční investice v souvislosti s jejich víceletým horizontem (Borůvka, 2006, s. 3–4, 10–11).

Mezi stěžejní výhody přímých zahraničních investic patří nejen přísun finančních zdrojů či dodatečných daňových příjmů do hostitelské země, ale rovněž také nových technologií, know-how nebo dovedností v oblasti managementu. Díky tomu je možné příliv přímých zahraničních investic řadit jak k extenzivnímu ekonomickému růstu (růst objemu kapitálových prostředků), tak i k intenzivnímu (přísun know-how či technologického pokroku). Příliv PZI může přispívat k tvorbě nových pracovních míst nebo k lepším exportním možnostem domácích firem. Mohou se však na druhé straně vyskytnout i negativní dopady. Hrozbou je v první řadě akvizice firmy či trhu s nepřátelským úmyslem likvidovat domácí produkci. Přísun velkého množství přímých zahraničních investic

může také například vytěsnit domácí úspory, výrobu, konkurenceschopnost nebo zvýšit míru inflace. Existuje tak hrozba určitého rozpolcení ekonomiky do stavu, kdy vedle figurujících a dobře prosperujících zahraničních firem zůstanou domácí podniky ve špatném a upadajícím stavu. Problém také nastává v situaci s přesunem odpovědných podnikových rozhodovacích procesů do zahraničních sídel firem. V zahraničních centrálách zůstává vysoký management a koncentrace kvalifikované a vysoce odpovědné pracovní síly s potenciálem nejvyšších mezd se ocitá v jiných zemích. Na tento problém upozorňuje bývalý ředitel společnosti ČEZ stojící v současnosti za sítí soukromých škol PORG, Martin Roman. "Začali jsme teprve třicet let zpátky. My (ČR) jsme mladá ekonomika a domácí kapitál se tady nevybudoval. Můžeme mít velké příjmy, když tu budou velké korporace, které tady budou mít centrálu." (Rozhovor s Martinem Romanem, Žižka, 2023, čas 1:44:12). Přímé zahraniční investice mohou v situaci, kdy v zahraničních firmách dochází k růstu mezd, přispět k růstu mezd také ve firmách domácích, proces jejich zvyšování má tendenci se přesouvat celkově i na domácí půdu. Avšak pokud s růstem mezd neroste i produktivita práce domácích firem, je ohrožena jejich konkurenceschopnost (Borůvka, 2006; Cudziková, 2018; s. 16–18; Rozhovor s Martinem Romanem, Žižka, 2023, čas 1:44:12).

O takzvaném vytlačovacím efektu hovoří také Martin Srholec ve své knize o přímých zahraničních investicích v České republice. Typickým příkladem je vytlačování na trhu práce, kdy zahraniční podniky přicházející na domácí trh obvykle disponují vyšší mírou produktivity práce, která se promítá do vyšších mezd. Nastává tak situace, kdy mají k dispozici levnější pracovní sílu než v mateřské zemi, avšak na druhé straně místní zaměstnance přeplácejí v porovnání s domácími firmami. Kromě toho dále existuje efekt vytlačování přes trh produktů. Důsledkem obojího je nicméně pokles až ztráta konkurenceschopnosti domácích podniků. Na vytlačovací efekt přes trh produktů má vliv míra obchodovatelnosti daného zboží na světové úrovni. Čím je vyšší, tím má zahraniční subjekt menší prostor k ovlivnění cen, což vede k nízkému efektu vytlačování. Na trhu práce je pro nižší efekt vytlačování klíčová mobilita pracovní síly. Čím je vyšší, tím riziko vytlačování klesá. Celkově je pro zamezení situace, kdy zahraniční firmy ekonomicky vytěsňují domácí, potřebné, aby mezi nimi docházelo k technologickému přelévání. Kromě růstu produktivity práce je podstatný také ukazatel růstu přidané hodnoty a jaký podíl na přidané hodnotě připadne výrobním faktorům na domácí půdě. Řešením může

být například stanovení požadavku na výdaje v oblasti výzkumu, vývoje a vzdělávání u high-tech investičních pobídek (Srholec, 2004, s. 63–65, 154–155).

Obecně si lze přímé zahraniční investice představit jako potrubí, kterým do země zvenčí proudí nové znalosti, dovednosti či technologický pokrok a které tak vytváří vhodné podmínky pro dlouhodobý hospodářský růst. Jsou tedy vzhledem k přínosům pro domácí ekonomiku předmětem diskuzí o investičních pobídkách. Na poli PZI je však klíčové se vyvarovat spolupráce s takovými zahraničními firmami, kde hrozí nepřátelský úmysl vůči tuzemsku, typicky se jedná o podnikové subjekty s vazbou na geopoliticky problematické státy. Důležité je rovněž při plánování a podpoře přímých zahraničních investic vyvíjet úsilí, aby jejich příliv byl přínosem současně také pro růst produktivity a přidané hodnoty v produkci domácích firem a domácích výrobních faktorů (Borůvka 2006, s. 16–18; Srholec, 2004, s. 154–155).

Dle teorie J. H. Dunninga zabývající se problematikou přímých zahraničních investic lze jejich příliv do země z časového hlediska rozdělit do pěti fází. Během nich se postupně mění poměr mezi objemem přímých zahraničních investic v domácí zemi a objemem investic, které naopak domácí podniky přímo vynaloží v zahraničí. V první fázi je domácí ekonomika postavena zpravidla na zemědělství či těžbě surovin a mezinárodní spolupráce je na minimální úrovni. Probíhá pouze v případě, kdy země začíná exportovat a pokud se zároveň zahraniční firmy rozhodnou v domácí ekonomice začít investovat. Podmínky jsou ale v takové situaci v důsledku nedostatečné infrastruktury, nedostatečné kvalifikace pracovní síly nebo nevyhovujícím postojům vlád špatné. Ve druhé fázi objem PZI v domácí zemi narůstá. Zvyšuje se objem produkce, na domácí trh přichází ze zahraničí efektivnější pracovní procesy a vyšší produktivita práce, s čímž se pracovníci na domácí půdě seznamují. Hlavní komparativní výhodou dané země je však v této fázi levná pracovní síla, investice domácích firem v zahraničí jsou na minimu a přímé investice tak nejsou s domácí ekonomikou vzájemně provázané. K pronikání domácích firem do zahraničí dochází až na přelomu třetí fáze a v průběhu ní. Domácí firmy, které posbíraly ze zahraničí znalosti, zkušenosti či vyšší kvalifikaci, mohou začít nabízet vyšší mzdy a začít působit na zahraničních trzích. Hlavní komparativní výhoda předchozí fáze se tím pádem vytrácí a příliv přímých zahraničních investic do země je v této fázi na ústupu, byť v důsledku nových výhod (rozvoje technologií, infrastruktury) stále převyšuje vývozní přímé investice. Následuje čtvrtá fáze, ve které se situace otočí. Objem investic, který

domácí země začne sama vynakládat v zahraničí převyšší jejich příliv. Země se stává na mezinárodní scéně významnějším investorem a výroba se přesouvá do zemí nacházejících se o jednu až dvě fáze níže. Ve fázi páté nastává opět nárůst dovezených přímých investic, ovšem již ne pro specifické komparativní výhody dané země, ale v důsledku dělby práce na mezinárodní úrovni nebo rozšiřování produkovaného sortimentu. Dovezené a vyvezené přímé investice začínají být v této poslední fázi v rovnováze a dochází k integraci ekonomiky na mezinárodním trhu, která je charakteristická pro většinu vyspělých tržních ekonomik (Borůvka, 2006, s. 5–7).

Současný stav v České republice lze v rámci Dunningovy teorie zařadit mezi druhou a třetí fázi. ČR si v uplynulých prošla výrazným přílivem přímých zahraničních investic, původní nízké mzdy, jež byly stěžejní komparativní výhodou, začaly růst, avšak přechod do třetí fáze se zcela nevydařil. Problém tvoří především nedostatečný rozvoj infrastruktury, technologií, vyšší kvalifikace pracovní síly, výzkumu a inovací na domácím poli. Původní komparativní výhoda se začala vytrácet, ale nová ji úplně nenahradila. Tento stav přímo souvisí s chybějícím přechodem na produkci s vyšší přidanou hodnotou a s problematikou pasti středního příjmu, která byla popsána na konci předchozí kapitoly.

3.5 Výzkum, vývoj a inovace

Vědecké, výzkumné, vývojové a inovační činnosti jsou typickými intenzivními faktory hospodářského růstu a představují základní stavební kameny rozvoje a udržení či rozšiřování konkurenceschopnosti na mezinárodních trzích. Investice do těchto oblastí přinášejí nové technologické poznatky, umožňují růst produktivity a zavádění nových výrobků nebo služeb. Financování výzkumu a vývoje může probíhat v soukromém sektoru, kdy investice vynakládají přímo firmy, nebo skrze finanční prostředky ve fondech či pobídkách z veřejných rozpočtů. V případě členských zemí EU zde hrají významnou roli také evropské fondy. Podle místa samotné realizace výzkumu a vývoje se dále rozlišují čtyři sektory: podnikatelský, soukromý neziskový, vládní a vysokoškolský. Zdaleka v největším množství je výzkum a vývoj prováděn v sektoru podnikovém, ten hraje na tomto poli působnosti stěžejní roli. Vládní a vysokoškolský sektor je v Česku velmi úzce propojen, jelikož převážná část univerzitního výzkumu se uskutečňuje na veřejných vysokých školách a podíl soukromých škol je zanedbatelný.

Méně výrazný je rovněž soukromý neziskový sektor. Z podnikového hlediska lze inovace rozdělit do čtyř různých kategorií:

- produktové inovace, které představují vývoj nového produktu či služby se značnými zlepšeními,
- procesní inovace, které se týkají oblasti výrobních a logistických procesů nebo procesů týkajících se údržby,
- marketingové inovace, do kterých spadá zavádění nových propagačních a prodejních metod výrobku či služby nebo také úpravy spojené s designem a balením produktu,
- organizační inovace, které zahrnují práci se vztahy odběratelsko-dodavatelskými, vnějšími nebo řízení lidských zdrojů.

V českém prostředí sbírá a zpracovává data o inovačních aktivitách Český statistický úřad. Významným statistickým ukazatelem na mezinárodní úrovni je podíl výdajů v oblasti vědy a výzkumu na HDP. V Česku se jeho hodnota průběžně pohybovala pod 2 procenty, přičemž v roce 2014 se k této hranici značně přiblížila, poté následoval pokles a posléze opět nárůst. K dosažení 2 procent došlo roku 2021 a v roce 2022 nastal opět mírný pokles. V evropském srovnání Česko na výzkum a vývoj vynakládá mírně pod průměrem EU a při porovnání se sousedním Německem nebo Rakouskem, kde podíl výdajů na HDP od roku 2017 přesahuje 3 procenta, je rozdíl výraznější. Dle mezikrajského srovnání v oblasti vědy, výzkumu a informačních technologií z let 2007 až 2017 celkové objemy výdajů do výzkumu a vývoje v letech 2010 až 2015 průběžně meziročně narůstaly, k čemuž značně přispívaly prostředky ze strukturálních fondů EU. Čerpání těchto prostředků probíhá v předem daných programových obdobích a v situaci, kdy jedno období skončí a čerpání v následujícím se začne rozebíhat opožděně, může snadno dojít k přerušení toku investic. Tak tomu bylo v roce 2016, kdy výdaje na výzkum a vývoj poklesly téměř o 10 procent. V roce 2017 však vykázaly opět nárůst a dostaly se i na rekordní hodnoty (ČSÚ, 2019; ČSÚ, 2023g).

Výdaje vykázaly v roce 2017 meziroční nárůst ze všech tří důležitých zdrojů, tedy evropských, státních i podnikových. Průběžně však nejvíce narůstaly podnikové zdroje, které zaujímají největší podíl na celkových výdajích na výzkum a vývoj i v současnosti. Je ovšem důležité rozlišovat mezi výdaji a investicemi. Většinu objemu výdajů totiž tvoří

mzdy pracovníků a pokud se vezmou v potaz pouze samotné investice na výzkum a vývoj očištěné o mezdní výdaje, pak k významnému meziročnímu nárůstu nedošlo. Mzdy jsou tedy hlavní výdajovou položkou, která nárůst tvoří. Během sledovaného období průběžně narůstal také celkový počet podniků angažovaných do výzkumu a vývoje a v roce 2017 činil 2,5 tisíce. Většinu z této sumy tvořily malé či střední podniky do 250 zaměstnanců a celé tři čtvrtiny spadaly do domácího vlastnictví. Avšak největší objemy investic do výzkumu a vývoje však prováděla zbylá čtvrtina podniků pod zahraniční kontrolou, přičemž v této zbylé části se nachází mnohem častěji velké firmy nad 250 zaměstnanců. V oblasti podnikového výzkumu a vývoje v Česku tak lze pozorovat stav, kdy na jedné straně je velké množství malých podnikových subjektů převážně pod domácím vedením a na straně druhé menší množství velkých převážně pod zahraničním, které ovšem disponují celkově větším kapitálem. Jinými slovy, čím větší firma je, tím pravděpodobněji má zahraničního vlastníka. Další rozdělující charakteristika spočívá v koncentraci podnikového výzkumu a vývoje do Prahy a Jihomoravského kraje. Více než třetina všech podniků provádějících výzkum vývoj se nachází v těchto dvou regionech. S odstupem následuje Středočeský kraj, kde se výzkumem a vývojem zabývá 10,4 procenta firem, dále Moravskoslezský kraj s 9,4 procenta a Zlínský s 8,4 procenta (ČSÚ, 2019; ČSÚ, 2023g).

V rámci současného i budoucího českého výzkumu a vývoje Technologické centrum AV ČR ve své studii technologických trendů a výzkumného potenciálu ČR z konce roku 2020 identifikuje a uvádí klíčové oblasti, které pro Českou republiku mají strategický význam a poskytují příležitosti pro výzkum:

- oblast nanotechnologií a pokročilých materiálů – výzkum inteligentních materiálů a jejich přizpůsobování okolním podmínkám, materiálových vrstev pro zlepšování využitelnosti produktů, ekologických materiálů nebo materiálů pro uchovávání energie,
- oblast pokročilé výroby – zahrnuje 3D tisk, modelování, robotiku, měřicí a kontrolní systémy produkčních procesů či rozvoj výpočetních a síťových kapacit,
- oblast biotechnologií – může představovat výzkum různých lékařských či zdravotnických technologií pro léčbu nemocí a podávání léků, výzkum

biologických materiálů pro průmysl, environmentálních technologií, výzkum regenerativní medicíny, genomický výzkum,

- oblast umělé inteligence (AI) – v oblasti AI vykazuje ČR nízký počet domácích vědeckých publikací i nízkou patentovou aktivitu, je zde prostor například pro výzkum neuronových sítí, zpracování a analýzu informací, lidské řeči nebo velkých dat (data mining), posilování kybernetické bezpečnosti či výzkum využití AI v oblasti medicíny,
- oblast fotoniky, mikroelektroniky a nanoelektroniky (polovodičových komponent, čipů, mikroprocesorů) – týká se například vývoje laserových zobrazovacích či fotonických technologií, nových technologií pro ukládání dat nebo vývoje flexibilních a nositelných zařízení,
- zabezpečení a konektivita – zahrnuje příležitosti pro rozvoj síťové bezpečnosti z hlediska hardwaru i softwaru, obrany vůči kybernetickým hrozbám nebo rozvoj digitalizace veřejné správy (Technologické centrum AV ČR 2020).

Jednotlivé uvedené oblasti se v praxi mohou často prolínat a mít vzájemný přesah, jejich rozdělení tak není striktně vymezené - například rozvoj umělé inteligence se může týkat oblasti výroby, medicíny, kybernetické bezpečnosti a jiných. Opomenout v rámci výzkumu a vývoje nelze také důležitý aspekt, kterým je nutnost respektovat a dodržovat etické zásady a principy.

4 Návrhy opatření v oblasti české hospodářské politiky podporující dlouhodobý ekonomický růst

Na základě poznatků z první kapitoly, která představovala problematiku hospodářského růstu na základě makroekonomické teorie se zdůvodněním, proč je dlouhodobý hospodářský růst podmíněn růstem potenciálního produktu čili růstem kvality a kvantity výrobních faktorů, a poznatků z kapitoly třetí, která na tuto problematiku přímo navazovala a jejíž obsahem bylo uvést a analyzovat konkrétní klíčové faktory určující dlouhodobý růst v České republice, je nyní možné přejít ke konkrétním návrhům a doporučením pro českou hospodářskou politiku. Obsahem této poslední čtvrté kapitoly tedy bude uvést praktická doporučení, která v dlouhodobém měřítku podpoří ekonomický růst.

4.1 Vzdělávání

Analýza potencionálních faktorů dlouhodobého hospodářského růstu v předchozí kapitole poskytla strukturovaný náhled, v jakém stavu se nachází české výrobní faktory v oblastech populačního vývoje, školství, infrastruktury, přílivu kapitálu nebo výzkumu a vývoje. Všechny tyto jmenované a analyzované oblasti přímo či nepřímo dotýkají otázky kvalifikace pracovní síly a vzdělávání. Mezi dlouhodobým hospodářským růstem a úrovní vzdělávání tedy lze nalézt vzájemnou korelaci.

System českého školství vykazuje silnou stránku v podobě dobrého „poměru cena/výkon“, na straně druhé však vykazuje nedostatky, které se při jejich zanedbání v dlouhodobém horizontu mohou ještě více prohloubit. Jedná se především o problém nedostatečně motivačního prostředí, ve kterém je dosažené vzdělání člověka ve větší míře než v ostatních evropských zemích dáno jeho sociálně-ekonomickým zázemím a kde existuje narůstající podíl žáků a studentů předčasně opouštějících vzdělávání. Problematická je také pružnost systému ve vztahu k dynamicky se vyvíjejícímu pracovnímu trhu.

Problém nerovností ve vzdělávání, závislosti výsledků žáků a studentů na sociálním statusu jejich rodičů a flexibility systému identifikuje v souladu s Hospodářskou komorou ČR také Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) ve svém dokumentu

Strategie 2030+. Ten kromě samotné identifikace problémů obsahuje také strategické linie, jak dosáhnout řešení, a strukturovaný implementační plán. Strategie 2030+ tedy představuje zcela klíčovou záležitost, byť souvislost mezi ní a dlouhodobým hospodářským růstem nemusí být na první pohled natolik patrná. Podstatné je ovšem zapojení zejména základních a středních škol včetně odborných učilišť v okrajových částech České republiky, zejména v regionech s vyšší koncentrací sociálně vyloučených lokalit, do příprav a následné realizace změn. MŠMT ve Strategii 2030+ konkrétně identifikuje zejména Ústecký a Karlovarský kraj jako oblasti, které se ve výsledcích vzdělávání vykazují největší nedostatky (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, 2020).

Dalším významným segmentem z hlediska zlepšování nedostatků českého školství je systematické vzdělávání učitelů. To vnímá jako zcela zásadní Martin Roman v rozhovoru z roku 2023, ve kterém uvádí, že je jedná o obecně nejdostupnější řešení (co do finanční i časové stránky) pro zlepšování kvality školní výuky přímo ve vyučovacích hodinách. Vzdělávání učitelů může mít podobu klasických různorodých školení, při kterých však zpravidla chybí možnost, aby pedagogičtí pracovníci mohli mezi sebou o nových efektivnějších postupech či metodách vést delší diskuzi. Vzájemné diskutování nových poznatků přitom představuje nejvíce účinný prvek. Za vzor dává učitelské platformy, které fungují na síti soukromých škol PORG, které učitelům umožňují mezi sebou systematicky sdílet a zkoušet, co v hodinách funguje, za jakých podmínek či s jakými výjimkami (Rozhovor s Martinem Romanem, Žižka, 2023, čas 1:08:06, 1:26:35). Vzdělávání učitelů lze označit jako jedno z nejdůležitějších témat pro zvyšování úrovně výuky ve školách v českém prostředí. Autor práce silně doporučuje se na něj ve spolupráci se sítí škol PORG zaměřit. Může být vhodné jej implementovat do Strategie 2030+, na které se již pracuje a která vyžaduje plnou pozornost.

4.2 Dopravní infrastruktura

Dva nejdůležitější pilíře dopravní infrastruktury ČR tvoří dálniční a železniční síť. Obě začaly během poslední dekády zaostávat a ve výstavbě dálnic i vysokorychlostních železnic začal Česku v porovnání s ostatními evropskými zeměmi „ujíždět vlak“. Aktuální dopravní infrastruktura začíná být v současné době nedostatečná. U dálniční sítě nabíhá zpoždění při její výstavbě a dokončování jednotlivých tahů a v případě sítě VRT

je mimo urychlení příprav nutná revize plánu výstavby. Současný plán výstavby zahrnuje tratě Praha – Drážďany, Praha – Brno, Brno – Ostrava a Brno – Bratislava/Vídeň, které jsou strategicky klíčové, chybí ovšem důležitá tepna Praha – Norimberk. Ta nese minimálně stejně velký význam jako předchozí čtyři uvedené, jelikož představuje spojení nejen s jižní částí Německa, ale rovněž dále s Francií, Itálií nebo Španělskem.

Tradičním způsobem realizace projektů dopravní infrastruktury je zadávání veřejných zakázek. U rozsáhlejších a dlouhodobých projektů dopravní infrastruktury, obzvláště pokud jsou technicky náročnější, však bývá výhodnější model partnerství veřejného a soukromého sektoru (PPP). V něm svěřuje stát návrh, výstavbu a provoz daného projektu, tedy úplnou odpovědnost, soukromému subjektu, kterému následně platí poplatky za poskytování služby dle smlouvy koncovým uživatelům. Smluvní vztah má dlouhodobý charakter, obvykle v rozmezí 20–50 let (Asociace pro rozvoj infrastruktury & Správa železnic, 2022).

Autor doporučuje v první řadě provést revizi plánu výstavby sítě VRT, doplnit spojení Praha – Norimberk a následně vyvíjet úsilí k výstavbě a dokončení sítě VRT i dálnic. Vhodným prostředkem k tomu může být model PPP.

4.3 Stavební zákon

Výraznou brzdu v ekonomickém růstu ČR představují zdlouhavé a komplikované procesy stavebního povolovacího řízení, které kladou výstavbě značné finanční a časové překážky a způsobují zároveň výrazné bariéry vstupu do stavebního odvětví.

V současnosti je již připravována novela stavebního zákona, jejímž cílem je stavební zákon zjednodušit a odstranit zmiňovanou legislativní zátěž. K této novele je tedy žádoucí zaměřit zvýšenou pozornost. Aktuální verze této novely avšak vykazuje stále nedostatky. Na zrychlení povolovacího procesu stavebních povolení v Česku by mělo značný vliv omezení počtu možných podávaných námitek či připomínek stavebních projektů. V současnosti je možné stavební projekty opakovaně s různými důvody napadat, při vyřešení jednoho problému je možné přicházet stále s dalšími a v mnohých případech tak vzniká legislativní „ping pong“, při kterém dochází k dalším průtahům. V této věci zatím chystaná novela nepřichází s řešením. Inspiraci je možné nabídnout na polském příkladě bytové stavební legislativy, kde funguje systém „jednou a dost“. Ten umožňuje podání

přípomínek směrem ke stavebnímu projektu souhrnně pouze jednou a po jejich vypořádání již nelze do získání stavebního povolení dále zasahovat. Celkově přínosné může také být připravovanou novelu stavebního zákona co nejvíce konzultovat se stavebními firmami či developery a společně pracovat na zefektivňování legislativy ve stavebním odvětví (Rozhovor s Michalem Jaloveckým a Liborem Podholou, Žižka, 2024, čas 21:05)

Autor práce doporučuje provést revizi aktuálně připravované novely stavebního zákona, provést konkrétní úpravu, která znemožní již schválené stavební projekty opakovaně napadat. Vzorem může být systém „jednou a dost“ v polské stavební legislativě. Dále doporučuje důkladnou revizi stavebních norem. V tomto případě může být dobrým vzorem Rakousko či Německo.

4.4 Past středního příjmu

Ekonomický růst České republiky je v současnosti vystaven bariéře v podobě tzv. pasti středního příjmu. Ta nastává v situaci, kdy tempo růstu mezd dlouhodobě převyšuje tempo růstu produktivity práce. Jedna konkurenční výhoda v podobě levné pracovní síly se v takovém případě postupně vytrácí a jinou konkurenční výhodu typicky v podobě produkce s vyšší přidanou hodnotou zatím ekonomika nedokáže nabídnout. Dochází tedy k celkovému poklesu konkurenceschopnosti.

Jak se z „pasti středního příjmu“ dostat a jak podpořit výrobu s vyšší přidanou hodnotou je poté otázkou získávání vyšší kvalifikace (vzdělávání), provádění domácího výzkumu a vývoje nebo přílivu dostatečného investičního kapitálu. Vysoké mzdy a příjmy si ekonomika obecně může dovolit ve chvíli, kdy disponuje velkými firmami se značným mezinárodním dosahem či korporacemi, které na domácí půdě mají sídlo a které generují a prodávají finální výrobky či služby vysokého standardu. Tento stav je však v současnosti České republice spíše vzdálený, ale nikoliv nedosažitelný. Naše ekonomika byla v tomto ohledu poznamenána více než čtyřicetiletým obdobím totality, během které míra znárodnění a likvidace soukromého vlastnictví dosahovaly nejvyšší úroveň ze zemí tehdejšího bloku, a následky se promítají i dnes. Řešení tedy není zcela jednoduché a snadné, nicméně jako klíčové aspekty, které v dlouhodobém hledisku vedou ke zlepšení, autor uvádí:

- podporu dostupného vzdělávání na všech stupních (bylo již podrobně rozebráno, důležitými prvky jsou Strategie 2030+ a vzdělávání učitelů),
- podporu domácího výzkumu a vývoje – například vhodným daňovým zvýhodněním pro podniky provádějící výzkum a vývoj, podporou univerzitního výzkumu a vývoje,
- systematické odstraňování legislativních překážek pro začínající podnikatele či malé a střední firmy – zásadní je co nejvíce usnadnit zakládání firem, najímání zaměstnanců a v maximální možné míře umožnit firmám růst.

4.5 Veřejný rozpočet

Při pohledu na stav českých veřejných financí a výsledků hospodaření v rámci veřejných rozpočtů v průběhu let lze pozorovat značně neuspokojivý stav. Problém nastal zejména v roce 2020 s příchodem covidové pandemie, kdy objem veřejného dluhu v důsledku schodků státního rozpočtu začal nebezpečně narůstat a došlo ke zvýšení tempa zadlužování na bezprecedentní úroveň. V otázce zadluženosti má sice ČR dobrou výchozí pozici ve srovnání s ostatními zeměmi EU, v roce 2021 měla šestou nejmenší zadluženost, ovšem při současném trendu se může postupem let snadno dostat na opačný konec spektra. Rostoucí a chronická zadluženost obecně přináší dané zemi značné potíže, typicky v podobě růstu nákladů na obsluhu dluhu. Jejich výši určuje primárně úroková sazba a zvyšování dluhu tím pádem vede i ke zvýšení úroků, které je nutné hradit. Kromě toho se může při rostoucí zadluženosti země zvyšovat i samotná úroková sazba, za kterou ji věřitelé půjčují, což přináší další nemalé prohlubování problému. Obsluha dluhu představuje pro zemi mandatorní výdaj (povinný, mající absolutní přednost před ostatními výdaji) a jeho růst tak znemožňuje rozvíjení investic například do školství, zdravotnictví nebo infrastruktury (Národní rozpočtová rada, 2023).

Problém schodků rozpočtu je v zásadě možné řešit dvěma způsoby. Prvním je omezení výdajů, druhým zvýšení příjmů. Tyto dva způsoby je rovněž možné kombinovat. Z hlediska dlouhodobého hospodářského růstu je však vhodné v současných českých podmínkách zaměřit pozornost primárně na výdajovou stránku. Řešení v podobě prostého zvyšování příjmů, které konkrétně zpravidla znamená zvyšování daní, nemusí vzhledem k tempu narůstajícího objemu výdajů stačit k dosažení udržitelného stavu. Při růstu daňových příjmů vyvstane problém, aby tempo růstu příjmů dosáhlo tempa narůstajících

výdajů. Dále pak narůstající daňové zatížení má obecně nepříznivý vliv na ekonomickou aktivitu. Vyšší daně znamenají menší příjem firem a domácností, což se ve svém důsledku negativně projeví na agregátní poptávce i agregátní nabídce. Při zvyšování daní je rovněž třeba brát v potaz teorii Lafferovy křivky, dle které při rostoucí sazbě daňového zatížení dosáhne v určitém bodě daňový příjem své maximální hranice, kdy při dalším zvýšení daňové sazby již daňový příjem klesne. Tato teorie jinými slovy vyjadřuje, že od určité úrovně daňového zatížení dojde k útlumu ekonomické aktivity, jejímu přesunu do šedé zóny či přesunu do jiné země (Antlová, 2012).

V případě České republiky je nutné se zastavit u mandatorních a quasi-mandatorních výdajů. Mandatorní výdaje je stát povinen platit, aby byl zajištěn základní chod státu a tato povinnost je dána zákonem. Jedná se například o důchody, sociální dávky, již zmiňovanou obsluhu dluhu nebo platby státu na zdravotní pojištění. Quasi-mandatorní výdaje rovněž slouží k zajištění základního chodu státu, ovšem tato povinnost není v tomto případě jasně vymezena zákonem, jako u mandatorních. Mezi quasi-mandatorní výdaje spadají platy státních zaměstnanců, pracovníků organizačních a bezpečnostních složek nebo výdaje na obranu. Tyto dvě kategorie představují tvoří většinový podíl na celkových výdajích českého přesahující 70 procent a tento podíl navíc během let 2022 a 2023 vzrostl (Ministerstvo financí ČR, 2023).

Stav českého veřejného rozpočtu, zejména státního rozpočtu lze v současnosti charakterizovat jako neudržitelný. Autor doporučuje v první řadě zamezit zvyšování mandatorních a quasi-mandatorních výdajů a následně tyto výdajové položky revidovat. Pokud by k těmto krokům nedošlo, bude do budoucna rozpočtová situace představovat nejen hrozbu v podobě růstu nákladů na obsluhu dluhu, ale rovněž překážku pro investice například do vzdělání, vědy, výzkumu, zdravotnictví nebo infrastruktury.

4.6 Monetární politika

Monetární politika, jejímž prováděním je nejčastěji pověřena centrální banka státu, je další nedílnou součástí hospodářské politiky. Ve vyspělých zemích je obvyklé a žádoucí, aby monetární politika byla oddělena od fiskální. Tak je tomu i v případě České republiky, kde tuto roli zastává Česká národní banka (ČNB), která je samostatnou institucí. Hlavní úlohou centrální banky je dbát na finanční a cenovou stabilitu. Nejvýznamnějšími nástroji pro tuto úlohu, kterými centrální banka disponuje, jsou

nastavování úrokových sazeb měny, nastavování povinných minimálních rezerv komerčních bank nebo devalvace/revalvace měny. Nežádoucím opakem cenové stability je vysoká a nestabilní inflace, která sama o sobě sice nemusí v dlouhodobém hledisku ovlivňovat reálné ekonomické veličiny, nicméně nese s sebou znehodnocování úspor, snižování kupní síly, zkreslování cenových informací, zvyšování ekonomické nejistoty nebo růst transakčních nákladů („nákladů ošoupaných bot“). Proto zejména volatilní inflace klade ekonomickému růstu značné překážky (Chromec, 2006; Žítek, 2006).

Dlouhodobým inflačním cílem ČNB, který je nastaven s ohledem na eliminaci uvedených negativních důsledků inflace takovým způsobem, aby na druhé straně nenastala deflace, nebyla poškozena ekonomická produkce a nerostla nezaměstnanost, je úroveň dvou procent. V České republice byla inflace v letech 2017-2021 mírně vyšší než inflační cíl a následně v roce 2022 po covidové pandemii došlo ke skokovému zvýšení cenové hladiny na již značně nezdravou úroveň přesahující 10 procent. Obvyklou reakcí v takové situaci bývá růst úrokových sazeb, což také Česká národní banka provedla. V současnosti se inflace opět přiblížila dvouprocentnímu cíli a ČNB stojí před výzvou tuto míru pomocí zvýšených sazeb udržet (ČNB, 2013; ČNB, 2024).

Doporučení autora pro monetární politiku je udržovat základní úrokové sazby mírně nad inflací. To je v současné době splněno. Je tedy prostor i pro mírný pokles sazeb. Inflaci je nicméně třeba dále monitorovat a v případě nepříznivého vývoje cenové hladiny je třeba pružně reagovat.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo v návaznosti na úvodní makroekonomickou teorii navrhnout a doporučit možná opatření v oblasti české hospodářské politiky, která směřují k dlouhodobému a udržitelnému ekonomickému růstu.

Nejprve byla v rámci teoretické části představena agregátní poptávka, agregátní nabídka v krátkém i dlouhém období a různá pojetí makroekonomické rovnováhy. Bylo představeno, proč je dlouhodobý hospodářský růst založen na agregátní nabídce v dlouhém období, respektive na potenciálním produktu a na kvantitativní i kvalitativní úrovni výrobních faktorů.

Praktická analýza potencionálních faktorů dlouhodobého růstu se následně zabývala současným stavem těchto zdrojů ekonomického růstu v České republice, shrnovala silné a slabé stránky v oblastech demografie, vzdělání, infrastruktury, přílivu zahraničních investic nebo výzkumu a vývoje. Závěrečná čtvrtá část se nakonec věnovala konkrétním návrhům pro českou hospodářskou politiku tak, aby byl podpořen dlouhodobý ekonomický růst.

Současný stav hospodářského vývoje v ČR lze shrnout jako nepříliš uspokojivý. V české ekonomice jsou dosud stále patrné důsledky totalitního období ve 20. století, výraznou překážkou je například nevybudovaný kapitál. V porevolučním období sice ČR neměla v rámci zemí bývalého východního bloku špatnou startovací pozici, ovšem v současnosti se ekonomiky těchto zemí rozvíjí často rychleji než česká. Zpomalení růstu přišlo nejdříve s globální finanční a ekonomickou krizí v roce 2008 a další rány přinesla na přelomu dekády covidová pandemie, poté energetická krize a válka na Ukrajině. Následky těchto událostí se na české ekonomice projeví výrazněji než v ostatních zemích. V současnosti je největší výzvou tzv. past středního příjmu, se kterou se česká ekonomika potýká. Hlavním klíčem k překonání této bariéry je rozvoj vzdělání, výzkumu, vývoje a inovací. Jedná se však o běh na delší trať.

Prvním a nejdůležitějším doporučením je zaměřit se na zlepšení vzdělávací soustavy. Vzdělání lze chápat jako nejdůležitější a pojící článek v rámci veškerých kvalitativních faktorů dlouhodobého růstu, tedy jako hlavní předpoklad intenzivního růstu mající například značný přesah i do výzkumu a vývoje. Klíčovým je v tomto případě strategický

dokument Ministerstva školství Strategie 2030+, který identifikuje současné problémy českého školství a přichází s řešením v podobě opatření ke zlepšení stavu. Důležitým doporučením je proto zaměřit na tento dokument a aplikaci návrhů plnou pozornost. Mimo Strategii 2030+ má velký potenciál zaměřit se na systematické vzdělávání učitelů na všech úrovních a typech škol. V této věci je vhodné doporučit Ministerstvu školství konzultace a spolupráci se sítí soukromých škol PORG. Může být rovněž vhodné tuto záležitost přidat do Strategie 2030+.

Stěžejním pilířem pro odbourání bariér překážejících ekonomickému růstu je revize stavebního zákona a revize norem. V ČR existuje velké množství legislativních překážek mající byrokratický charakter, které typicky mohou snadno ztěžovat a prodražovat investice či odrazovat investory. Ve stavebním zákoně je možné uvést hlavní příklad. V jeho současné úpravě mohou být stavební projekty opakovaně připomínkovány či napadány a po vyřešení námitek je možné přicházet stále s novými. Současně připravovaná novela stavebního zákona má již za cíl stavební legislativu výrazně zjednodušit, což lze chápat jako výrazně pozitivní, ovšem problém s opakovaným námitkováním dosud neřeší. V oblasti tvorby a úpravy stavebního práva je vhodné také doporučit zahájení či zintenzivnění konzultací se stavebními developery tak, aby bylo možné lépe pracovat na zefektivňování stavební legislativy a odstraňování nežádoucích překážek.

Překážku ekonomickému růstu představuje rovněž současný stav státního rozpočtu, který dlouhodobě vykazuje deficit, které navíc během posledních let začaly strmě narůstat. V tempu současného zadlužování navíc ČR překonává ostatní evropské země. Stav lze charakterizovat jako neudržitelný, nese s sebou do budoucna hrozbu v podobě růstu nákladů na obsluhu dluhu, nutnosti omezovat investice potřebné ve školství, zdravotnictví nebo infrastrukturu. Problém státního rozpočtu se nachází na výdajové straně, objem zejména mandatorních výdajů přesahuje únosnou výši a je tedy nezbytné výdajové položky důkladně revidovat, minimálně zamezovat zvyšování. Pomoci v tomto ohledu může chystaná důchodová reforma, sama o sobě však není dostačující. Předními zatěžujícími mandatorními a quasi-mandatorními výdaji jsou kromě důchodů zejména sociální dávky, platy státních zaměstnanců či již zmiňovaná obsluha dluhu.

Oblastí, která představuje další podstatný zdroj ekonomického růstu je infrastruktura. Zlepšení stavu vyžaduje především dálniční síť a síť VRT. V případě dálnic je potřebné

soustředit se na dokončení již připravené plánované sítě, u VRT je navíc vysoce žádoucí provést revizi plánu, aby zahrnoval i neméně důležité spojení Praha – Norimberk.

Navzdory zásadnímu významu, který mají uvedená vybraná doporučení v rámci hospodářské politiky pro dlouhodobý hospodářský růst, je důležité pamatovat na to, že samy o sobě nesou pouze dílčí roli. Dobrá ekonomická úroveň a stabilita je rovněž podmíněna mírou dodržování a vymahatelnosti lidských práv, jako je právo na život, bezpečí či soukromé vlastnictví. Mohou také nastávat či přicházet takové vnější vlivy s vážným dopadem na ekonomiku, které vlivem jejich nenadálosti nebo rozsahu není v lidských silách předvídat či odvracet. V těchto ohledech je tedy zapotřebí brát obecně na vědomí i limity samotné hospodářské politiky.

Seznam použitých zkratek

AD	Agregátní poptávka
AI	Umělá inteligence
AS	Agregátní nabídka
C	Spotřeba
ČR	Česká republika
ČNB	Česká národní banka
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
G	Vládní nákupy
HDP	Hrubý domácí produkt
I	Investice
LRAS	Agregátní nabídka v dlouhém období
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NX	Čistý export
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
P	Cenová hladina
PPF	Hranice produkčních možností
PPF	Partnerství veřejného a soukromého sektoru
PZI	Přímé zahraniční investice
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SRAS	Agregátní nabídka v krátkém období
VRT	Vysokorychlostní železniční trať
Y	Produkce
Y*	Potenciální produkt

Seznam použitých zdrojů

Antlová M. (2012). *Zdanění a jeho důsledky v hospodářství* [Bakalářská práce, Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo]. Theses.cz – Vysokoškolské kvalifikační práce. https://theses.cz/id/c6efqg/Bakalarka_Marta_ANTLOVA.pdf

Asociace pro rozvoj infrastruktury (2021). *Stav dopravní infrastruktury v ČR*. Dostupné 5. 12. 2023 z <https://www.ceskainfrastruktura.cz/wp-content/uploads/2021/09/ARI-Stav-dopravni-infrastruktury-v-CR-210913.pdf>

Asociace pro rozvoj infrastruktury, & Správa železnic (2022). *PPP na železnici*. Dostupné 1. 2. 2024 z https://www.ceskainfrastruktura.cz/wp-content/uploads/2023/05/PPP-na-zeleznici-221223-v1_10-web.pdf

Bábíková L. (2019). *Stavební zákon v ekonomických souvislostech*. [Bakalářská práce, Masarykova univerzita]. Informační systém Masarykovy univerzity. https://is.muni.cz/th/o0iaa/babikova_stav_z.pdf

Bláha M. Seznam Médium (2023). *Kapacity škol? Problém je jednoduchý i složitý zároveň*. Dostupné 18. 11. 2023 z <https://medium.seznam.cz/clanek/michal-blaha-kapacity-skol-problem-je-jednoduchy-i-slozity-zaroven-9135>

Borůvka J. (2006). *Analýza faktorů ovlivňujících příliv přímých zahraničních investic do ČR*. [Diplomová práce, Vysoká škola ekonomická v Praze]. Integrovaný studijní informační systém VŠE v Praze. <https://insis.vse.cz/zp/3155>

Chromec M. Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky (2006). *Dlouhodobé efekty monetární politiky: může ČNB ovlivnit ekonomický růst?* Dostupné 7. 3. 2024 z <https://is.muni.cz/do/econ/soubory/oddeleni/centrum/papers/wp2006-12.pdf>

Cudziková Š. Portál inovace vyššího odborného vzdělávání (2018). *Ekonomický růst* Dostupné 25. 3. 2024 z <https://www.vovcr.cz/odz/ekon/436/page07.html>

Česká národní banka (2013). *Deflace byla hrozbou*. Dostupné 8. 3. 2024 z <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/autorske-clanky-rozhovory-s-predstaviteli-cnb/Deflace-byla-hrozbou-00001>

Česká národní banka (2024). *Téma: Inflace na ústupu*. Dostupné 8. 3. 2024 z <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/inflacni-cil/tema-inflace/index.html>

Český statistický úřad (2023a). *Aktuální populační vývoj v kostce*. Dostupné 20. 7. 2023 z <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

Český statistický úřad (2011). *Dopady světové finanční a hospodářské krize na ekonomiku ČR*. Dostupné 16. 10. 2023 z <https://www.czso.cz/documents/10180/20534938/115610j.pdf/b487dd3c-0ad7-4ccd-b62d-8fc9bf917b95?version=1.0>

Český statistický úřad (2023b). *Míra inflace, vývoj spotřebitelských cen vybraných výrobků v České republice*. Dostupné 15. 11. 2023 z https://www.czso.cz/documents/10180/196622046/32018123_0304.pdf/511c2d35-0990-44a0-b520-1cb86483ac02?version=1.1

Český statistický úřad (2023c). *Podíl odvětví na hrubé přidané hodnotě v České republice*. Dostupné 15. 11. 2023 z https://www.czso.cz/documents/10180/196622048/32018123_0402.pdf/ed2622f4-9fee-40e1-87ce-1bf5b1b14d73?version=1.1

Český statistický úřad (2023d). *Pohyb obyvatelstva – rok 2022*. Dostupné 20. 7. 2023 z <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/pohyb-obyvatelstva-rok-2022>

Český statistický úřad (2014). *Stárnutí se nevyhneme*. Dostupné 31. 10. 2023 z <https://www.czso.cz/csu/czso/ea002b5947>

Český statistický úřad (2023e). *Státní dluh v České republice*. Dostupné 15. 11. 2023 z https://www.czso.cz/documents/10180/196622046/32018123_0405.pdf/148fbef2-8c3d-4da6-84f9-2a2daa998f03?version=1.3

Český statistický úřad (2019). *Věda, výzkum a informační technologie v mezikrajském srovnání v období 2007 až 2017*. Dostupné 13. 1. 2024 z <https://www.czso.cz/documents/10180/62353431/06000018.pdf/224e8ddf-7cf3-457b-927f-b48e30d6a64b?version=1.1>

Český statistický úřad (2023f). *Vybrané demografické údaje v České republice*. Dostupné 15. 11. 2023 z https://www.czso.cz/documents/10180/196622048/32018123_0101.pdf/2d8831d7-4493-49e5-97f3-4396c4e64709?version=1.1

Český statistický úřad (2023g). *Výzkum a vývoj táhnou podniky*. Dostupné 18. 01. 2023 z <https://www.czso.cz/csu/czso/vyzkum-a-vyvoj-tahnou-podniky>

Český statistický úřad (2023h). *Základní ukazatele národního hospodářství v České republice*. Dostupné 15. 11. 2023 z https://www.czso.cz/documents/10180/196622048/32018123_0401.pdf/1347ca8a-e53a-4804-ad37-25b3a2751636?version=1.1

Český statistický úřad (2023i). *Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil (VŠPS)*. Dostupné 25. 3. 2024 z https://www.czso.cz/documents/10180/196622050/32018123_0501.pdf/ee5085a6-766a-4011-abb6-2adb9f9391b4?version=1.1

Frank, R. H., & Bernanke, B. (2003). *Ekonomie*. Grada.

Hauser Š. Praha školská (2023). *Jak si vede české školství ve srovnání se zahraničím?* Dostupné 15. 11. 2023 z <https://www.prahaskolska.eu/jak-si-vede-ceske-skolstvi-ve-srovnani-se-zahranicim/>

Horáková Š. (2008). *Analýza vývoje nezaměstnanosti v 90. letech 20. století v ČR*. [Bakalářská práce, Masarykova univerzita]. Informační systém Masarykovy univerzity. https://is.muni.cz/th/woar3/Analyza_vyviije_nezamestnanosti_v_CR_v_90._letech_20._století.pdf

Hospodářská komora České republiky (2023a). *Analýza: České školství potřebuje změnu. Bez vzdělaných lidí je ohrožena schopnost země prosperovat*. Dostupné 16. 11. 2023 z https://www.komora.cz/press_release/analyza-ceske-skolstvi-potrebuje-zmenu-bez-vzdelanych-lidi-je-ohrozena-schopnost-zeme-prosperovat/

Hospodářská komora České republiky (2023b). *Zdeněk Zajíček: Česko se ocitlo v „pasti středních příjmů“: Zpomalí růst mezd i životní úroveň*. Dostupné 23. 11. 2023 z https://www.komora.cz/press_release/zdenek-zajicek-cesko-se-ocitlo-v-pasti-strednich-prijmu-zpomali-rust-mezd-i-zivotni-uroven/

Hynková V. Univerzita obrany (2014). *Makroekonomická rovnováha*. Dostupné 22. 7. 2023 z https://moodle.unob.cz/pluginfile.php/39147/mod_resource/content/1/Makroekonomick%C3%A1%20rovnov%C3%A1ha.pdf

- Jindra V. Univerzita HK (2010). *Hospodářské cykly a ekonomický růst*. Dostupné 20. 7. 2023 z https://edu.uhk.cz/~jindrvo1/files/maek1/texty/06_Hospodarske_cykly_a_ekonomicky_rust.pdf
- Kaiser T. Die Welt (2023). *Gefangen im Mittelmaß – Tschechien zeigt, was Deutschland droht*. Dostupné 23. 11. 2023 z <https://www.welt.de/wirtschaft/plus248453696/Tschechien-Was-Deutschland-droht-zeigt-der-wahre-krank-Mann-Europas.html?icid=search.product.onsitesearch>
- Kotlánová E., & Turečková K. Slezská univerzita v Opavě - Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné (2017). *Makroekonomie pro navazující studium*. Dostupné 17. 4. 2024 z https://is.slu.cz/el/opf/leto2021/EVSNPMAB/2974736/Ucebni_text.pdf
- Koutná L. (2011). *Ekonomický vývoj České republiky před a po vstupu do EU*. [Bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Theses.cz – Vysokoškolské kvalifikační práce. <https://theses.cz/id/0tnj17/00129339-745753847.pdf>
- Lacina J. iDNES (2023). *Nejhorší v EU. Ekonomika ČR se nevrátila na předpandemickou úroveň, říká Bartoň*. Dostupné 20. 11. 2023 z https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/hospodarsky-rust-ekonomika-cesko-pandemie-srovnani-eu.A230321_161441_ekonomika_jla
- Mankiw, N. G. (1999). *Zásady ekonomie*. Grada.
- Mankiw, N. G. (2003). *Macroeconomics* (5. vyd.). Worth Publishers.
- Ministerstvo financí ČR (2023). *Státní rozpočet 2023 v kostce*. Dostupné 4. 3. 2024 z https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/2023-03-28_Statni-rozpocet-2023-v-kostce_v02.pdf
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (2020). *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*. Dostupné 24. 1. 2024 z https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf
- Národní rozpočtová rada (2023). *Vše o veřejných financích*. Dostupné 4. 3. 2024 z <https://www.rozpocetvarada.cz/o-verejnych-financich/vse-o-verejnych-financich/>
- Němcová, I. (1997). *Hospodářská politika*. Grada.

Pernicová A. (2008). *Financování vzdělávání ve vybraných zemích*. [Bakalářská práce, Masarykova univerzita]. Informační systém Masarykovy univerzity. https://is.muni.cz/th/a016r/Bakalarska_prace.pdf

Polanská J. Lidovky (2021). *Německý učeň má lepší možnost zajímavější a odbornější práce než český, říká Václav Korbel*. Dostupné 30. 11. 2023 z https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/nemecky-ucen-ma-lepsi-moznost-zajimavejsi-a-odbornejsi-prace-nez-cesky.A210427_210641_pozice-tema_lube

Raiffeisenbank (2019). *Může kvalita silnic ovlivnit ekonomický růst?* Dostupné 6. 12. 2023 z <https://investice.rb.cz/zpravy-a-analyzy/hledani-zprav-a-analyz/?c15404%5Bkey%5D=2740>

Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2013). *Ekonomie* (19. vyd.). NS Svoboda.

Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D., & Mejstřík, M. (1995). *Ekonomie* (2. vyd.). Svoboda.

Slavíková N. (2016). *Nezaměstnanost obyvatelstva České republiky*. [Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích]. Theses.cz – Vysokoškolské kvalifikační práce. https://theses.cz/id/xhgqab/Nezam_stnanost_obyvatelstva_esk_republiky.pdf

Srholec, M. (2004). *Přímé zahraniční investice v České republice: teorie a praxe v mezinárodním srovnání*. Linde.

Technická univerzita v Liberci (2014). *Agregátní poptávka, agregátní nabídka a makroekonomická rovnováha v modelu AD-AS*. Dostupné 11. 7. 2023 z <https://elearning.tul.cz/mod/resource/view.php?id=259788>

Technologické centrum AV ČR (2020). *Technologické trendy a výzkumný potenciál ČR*. Dostupné 1. 2. 2024 z <https://www.strast.cz/storage/download/a3d0774a7a21f758276b71f9145f85f0845708b2>

Žítek V. Masarykova univerzita (2006). *ČNB - hlavní úkoly, základní úrokové sazby, jejich vývoj, smysl a význam. Cílování inflace*. Dostupné 7. 3. 2024 z <https://is.muni.cz/el/1456/jaro2004/PRREIN/um/21635/CNB.pdf>

Žižka V. Rozhovory ze světa financí, investic a kryptoměn (2023). *O managementu, byznysu a školství s Martinem Romanem*. Dostupné 17. 11. 2023 z <https://www.patreon.com/posts/o-managementu-s-91332154>

Žižka V. Rozhovory ze světa financí, investic a kryptoměn (2024). *Proč byty nebudou levnější? Existuje řešení bytové krize? „Musíme stavět,“ říkají realitní investoři Michal Jalovecký a Libor Podhola.* Dostupné 17. 11. 2023 z <https://www.youtube.com/watch?v=j624S8p1uBc>

Seznam obrázků

Obr. 1: Hranice produkčních možností (PPF)	10
Obr. 2: Agregátní poptávka	11
Obr. 3: Agregátní nabídka v krátkém a dlouhém období	11
Obr. 4: Makroekonomická rovnováha	14
Obr. 5: Klasický model.....	15
Obr. 6: Keynesiánský model a Keynesiánský model v extrémní verzi	16
Obr. 7: Neokeynesiánský model.....	17
Obr. 8: Grafické znázornění ekonomického růstu	18
Obr. 9: Schéma výrobních faktorů a jejich vlivu na potenciální produkt (Y^*)	20
Obr. 10: Vývoj růstu reálného HDP v ČR v procentech (%)	24
Obr. 11: Vývoj míry inflace v ČR v procentech (%).....	25
Obr. 12: Vývoj produktivity práce na jednu odpracovanou hodinu při stálých cenách v Kč.....	26
Obr. 13: Vývoj podílů odvětví na hrubé přidané hodnotě v ČR v procentech (%)	27
Obr. 14: Vývoj nominální výše státního dluhu ČR v miliardách Kč.....	28
Obr. 15: Vývoj poměr státního dluhu ČR k HDP v procentech (%)	28
Obr. 16: Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v ČR v procentech (%).....	30
Obr. 17: Vývoj přirozeného přírůstku obyvatel na českém území v tis. osob	38
Obr. 18: Vývoj celkového přírůstku obyvatel na českém území v tis. osob.....	39

Abstrakt

Halbych, J. (2024). *Analýza potenciálních faktorů dlouhodobého hospodářského růstu ČR* [Bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni].

Klíčová slova: hospodářský růst, ČR, potenciální produkt, výrobní faktory, veřejný rozpočet, debyrokratizace, investice, vzdělávání, infrastruktura, výzkum, vývoj

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou dlouhodobého růstu české ekonomiky. Nejprve je na základě makroekonomické teorie představeno, proč je dlouhodobý hospodářský růst založen na potenciálním produktu a na kvantitativní a kvalitativní úrovni výrobních faktorů. Konkrétně se jedná především o oblasti demografie, vzdělání, infrastruktury, přílivu zahraničních investic nebo výzkumu a vývoje. Stav těchto faktorů v kontextu ČR je následně podrobně analyzován. Poslední část je nakonec věnována návrhům pro českou hospodářskou politiku tak, aby byl podpořen dlouhodobý ekonomický růst. Hlavními opatřeními v současnosti potřebnými pro českou ekonomiku jsou optimalizace výdajů státního rozpočtu, debyrokratizace, aplikace návrhů Strategie 2030+ pro zlepšování školství, tvorba platform pro vzájemné vzdělávání učitelů a dostavba dálniční sítě a stavba VRT.

Abstract

Halbych, J. (2024). *Analysis of potential factors of long-term economic growth in the Czech Republic* [Bachelor Thesis, University of West Bohemia].

Key words: economic growth, Czech Republic, potential product, factors of production, public budget, de-bureaucratisation, investments, education, infrastructure, research, development

This bachelor thesis deals with the long-term growth of the Czech economy. First, there is presented on the basis of macroeconomics theory why long-term economic growth is based on the potential product and on the quantitative and qualitative level of the factors of production. Particularly, this refers to the areas of demography, education, infrastructure, inflow of the foreign direct investments or research and development. Then, the conditions of these factors in the context of the Czech Republic are analysed. Finally, the last part is dedicated to recommendations for Czech economic policy so that long-term economic growth can be supported. The main actions which are currently needed for Czech economy are optimisation of spending of the government budget, de-bureaucratisation, application of suggestions of the „Strategie 2030+“ document for education improvements, building learning communities for teachers and completion of the highway infrastructure and construction of high-speed rails.